

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

***KOMPARACE
VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ
DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PČR
A BUNDESTAGU SRN***

Bc. Romana Janečková
(německý jazyk – základy společenských věd)

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.

2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci s názvem *Komparace volebních systémů do Poslanecké sněmovny PČR a Bundestagu SRN* jsem vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Josefa Straceného, CSc. a za použití literatury uvedené v závěru práce.

V Sedlčanech dne 30. 11. 2012

Podpis:

Poděkování

Děkuji PhDr. Josefu Stracenému, CSc. za jeho ochotu ujmout se vedení mé diplomové práce, za jeho cenné rady a připomínky k výsledné podobě této práce.

OBSAH

Úvod	6
1. Volby a volební systémy v demokratické společnosti	8
1. 1 Podstata a typy voleb	8
1. 2 Volební právo	9
1. 3 Volební systémy	10
1. 3. 1 Většinové systémy	10
1. 3. 2 Systémy poměrného zastoupení	11
1. 3. 3 Smíšené volební systémy	12
2. Volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR	13
2. 1 Český politický a volební systém	13
2. 2 Volební systém do Poslanecké sněmovny PČR	14
2. 2. 1 Systém vázaných kandidátních listin	15
2. 2. 2 Metoda rozdělování mandátů mezi jednotlivé volební obvody	16
2. 2. 3 Uzavírací klauzule	17
2. 2. 4 Volební formule	18
2. 3 Vývoj volebního systému a volby do Poslanecké sněmovny PČR	19
2. 3. 1 Volební systém v letech 1990 – 1995	19
2. 3. 2 Volby 1996 a předčasné volby 1998	20
2. 3. 3 Změna volebního systému 1998 – 2002	22
2. 3. 4 Volby 2002 a volební pat v roce 2006	24
2. 3. 5 Zatím poslední volby v roce 2010	27
3. Volební systém do Bundestagu SRN	29
3. 1 Německý politický a volební systém	29
3. 2 Volební systém do Bundestagu SRN	31
3. 2. 1 Základní charakteristika a historický vývoj	31
3. 2. 2 Klasifikace německého volebního systému	33
3. 2. 3 Přerozdělování mandátů	34
3. 2. 4 Převíslé mandáty a negativní váha hlasu	36

3. 2. 5 Strategické hlasování - splitting	38
3. 3 Volby do Bundestagu v letech 1994 – 2009	39
3. 3. 1 Volby do Bundestagu 1994	39
3. 3. 2 Volby do Bundestagu 1998	40
3. 3. 3 Volby do Bundestagu 2002	41
3. 3. 4 Předčasné volby do Bundestagu 2005	42
3. 3. 5 Zatím poslední volby v roce 2009	43
4. Komparace volebních systémů do Poslanecké sněmovny PČR a Bundestagu SRN	45
4. 1 Shrnutí charakteristik obou volebních systémů	45
4. 2 Výhody a nevýhody obou volebních systémů	46
4. 2. 1 Proporcionalita	46
4. 2. 2 Stabilita a akceschopnost vlády	48
4. 2. 3 Strategické hlasování	49
4. 2. 4 Personalizace volby	50
4. 3 Možnosti úprav českého volebního systému	51
4. 3. 1 Nevydařená volební reforma 2009	51
4. 3. 2 Aktuální diskuse o změnách	53
4. 4 Možnosti úprav německého volebního systému	56
Závěr	58
Použité zkratky	61
Použitá literatura	62
Příloha	68
Abstrakty	69

Úvod

Tato práce je věnována komparaci volebních systémů do Poslanecké sněmovny České republiky a Bundestagu Spolkové republiky Německo. Proč je tato problematika podle mého názoru aktuální a proč ji hodnotím jako důležitou také pro práci budoucího pedagoga? Toto téma jsem si zvolila nejen proto, že velice vhodně propojuje mé dva studijní obory (německý jazyk a základy společenských věd), nýbrž také proto, že mi jakožto občance České republiky není lhostejná stávající politická situace v této zemi a ráda bych lépe porozuměla tomu, jak přesně ji mohou řadoví občané zvláště prostřednictvím voleb ovlivňovat.

Volby, respektive delegování určitých pravomocí na volené zástupce, je jádrem zastupitelské neboli reprezentativní demokracie. Občané mají právo svobodně a demokraticky si volit své reprezentanty, kteří za ně přijímají určitá rozhodnutí. Každý stát využívá svým způsobem specifický volební systém, který určuje průběh a výsledek voleb. Nelze najít všeobecně uspokojivou odpověď na to, který volební systém ústí v ty nejspravedlivější výsledky. Každá volební soustava má své výhody i nevýhody.

Proč tedy právě porovnání způsobu, jakým jsou do svých funkcí vybíráni poslanci v České republice a v sousedním Německu? V průběhu mého nedávného studijního pobytu v Německu jsem měla možnost pozorovat relativní spokojenost německých občanů s jejich politikou, která opravdu velmi kontrastovala s mou zkušeností z mé vlasti. Tento svůj dojem z jednoho v současnosti nejvlivnějších a ekonomicky poměrně dobře fungujících evropských států jsem se rozhodla podložit fakty z oblasti voleb. Mým cílem je s pomocí odborné literatury jednak analyzovat výsledky voleb do Poslanecké sněmovny ČR a Bundestagu SRN přibližně za posledních dvacet let, jednak také oba tyto volební systémy porovnat a získat přehled o aktuálních diskusích o možnostech jejich úpravy a vzájemné inspirace.

Mé analýzy se opírají o odborné studie nejrozličnějších českých i německých politologů, jejichž názory je vzhledem k jejich někdy se vyskytující nejednotnosti nezbytné rovněž vyhodnotit a porovnat. Problematikou voleb a volebních systémů se zabývají například publikace *Marka Antoše*, *Romana Chytilka*, *Oskara Krejčího*, *Michala Kubáta* či *Tomáše Lebedy*. Z německého prostředí bychom mohli jmenovat *Karla-Rudolfa Korte*, *Dietera Nohlena*, *Wicharda Woyke* či *Klause Ziemera*. Významným teoretikem srovnávacího ústavního inženýrství je pak *Giovanni Sartori*.

Výsledkem této práce by mohlo být potvrzení či naopak vyvrácení hypotézy, že volební systém do německého Bundestagu je více funkční, proto by mohl být zdrojem inspirace pro Českou republiku a budoucí možné úpravy volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR. Domnívám se, že smíšené volební systémy se na německém příkladu v současnosti jeví jako více perspektivní, neboť mezi ostatními volebními systémy představují „zlatou střední cestu“, tedy spíše syntézu výhod než kombinaci nedostatků většinových a poměrných volebních systémů.

Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola stručně charakterizuje základní pojmy týkající se podstaty a typů voleb, volebního práva a primární klasifikace volebních systémů. Kapitola druhá je věnována volebnímu systému do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, podrobně popisuje jeho podobu v kontextu celého politického systému ČR, jeho vývoj a dopady na výsledky voleb za posledních dvacet let. Stejně cíle má také kapitola třetí pouze s tím rozdílem, že předmětem analýzy je německý Bundestag. A konečně čtvrtá kapitola s názvem *Komparace volebních systémů do Poslanecké sněmovny ČR a Bundestagu SRN* nám přináší odpověď na otázky, který z těchto dvou volebních systémů má jaké výhody a nevýhody a jaké jsou možnosti jejich změn.

1. VOLBY A VOLEBNÍ SYSTÉMY V DEMOKRATICKÉ SPOLEČNOSTI

1. 1 PODSTATA A TYPY VOLEB

Volby je možné definovat jako *způsob, jakým jsou vybíráni členové některých státních a jiných orgánů, zejména zastupitelských sborů*. Jinými slovy volby představují *časově a místně sladěný, v základních otázkách právními normami upravený proces ustavování jednotlivých funkcionářů či celých zastupitelských sborů* (Adamová, 2001, s. 264). Zvolené osoby na základě získaného mandátu (zmocnění) vykonávají daný úřad (např. prezidentský) a rozhodují o dalším vývoji teritoria, na kterém se hlasování konalo (ať se již jedná o obec, region, stát atd.) (Chytilík a kol., 2009, s. 13). Podle charakteru politického systému jsou s volebním rozhodnutím o osobách (kandidátech) v té či oné míře spojována i rozhodnutí o věcných otázkách programového zaměření budoucí legislativy a exekutivy (Adamová, 2001, s. 264).

Podle toho, kterého zastupitelského orgánu se volby týkají, rozlišujeme různé typy voleb:

ČR	SRN
<i>komunální</i> (obecní zastupitelstva)	<i>komunální</i> (obecní rady)
<i>krajské</i> (krajská zastupitelstva)	<i>zemské</i> (Zemské sněmy / parlamenty; na úrovni jednotlivých spolkových zemí)
<i>parlamentní</i> (Poslanecká sněmovna a Senát)	<i>parlamentní</i> (Spolkový sněm / Bundestag ¹ ; na celospolkové úrovni)
<i>prezidentské</i> (do roku 2008 volba nepřímo parlamentem na společném zasedání obou jeho komor, od roku 2013 přímo)	<i>prezidentské</i> (volba zvláštním orgánem, tzv. Spolkovým shromážděním)
<i>do Evropského parlamentu</i>	

¹ V této práci nadále užíván pouze originální německý výraz pro Spolkový sněm - Bundestag.

1. 2 VOLEBNÍ PRÁVO

Volební právo chápe politologie jako jedno z lidských práv, které v reprezentativních demokraciích umožňuje občanům svobodně volit své zástupce do státních a samosprávných orgánů (tzv. *aktivní volební právo*) a být do nich voleni (tzv. *pasivní volební právo*) (Adamová, 2001, s. 265). Toto právo klade v soudobých demokratických společnostech na voliče většinou jen požadavek státního občanství, určitého věku a způsobilost k právním úkonům. Důsledně přitom rozlišuje aktivní a pasivní volební právo.

V soudobých demokratických státech (tedy i v České republice a v Německu) se organizační a procesuální stránka voleb opírá o čtyři základní principy volebního práva, které stanovují volby jako:

1. *všeobecné* (právo volit a být volen mají po dosažení stanoveného věku všichni občané bez rozdílu pohlaví, majetku, rasy, vzdělání apod.; překážkou výkonu volebního práva je pouze omezení z důvodu ochrany zdraví lidu a zbavení občana právní způsobilosti k právním úkonům)
2. *rovné* (každý občan má stejný počet hlasů a hlas všech občanů má stejnou váhu, což zároveň znamená, že volební obvody musí být stejně velké – v jednotlivých volebních obvodech je přibližně stejný počet voličů, nebo se počty mandátů přidělených jednotlivým volebním obvodům liší v poměru k jejich velikosti; třetím hlediskem je pak rovnost příležitostí pro všechny politické strany a kandidáty²);
3. *tajné* (nikdo nemá právo vědět, koho jsme volili, pokud mu to sami neřekneme; volí se za plentou) a
4. *přímé* (jsou voleni přímo naši zástupci, konkrétní osobnosti, nemáme k tomu žádné prostředníky; opakem například nepřímá volba českého prezidenta do roku 2008, který byl volen na společné schůzi obou komor Parlamentu ČR).

² Občané musí mít při volbě možnost výběru a být dostatečně informováni o kandidátech. Ti na druhé straně musí mít rovné šance k tomu, aby o sobě občany informovali ve volební kampani (přístup do médií, financování politických stran a volebních kampaní z veřejných prostředků).

1. 3 VOLEBNÍ SYSTÉMY

Pojem „volební systém“ bychom mohli definovat jako *souhrn všech pravidel či sociálních norem, které regulují volební vztahy*. V užším chápání se pak jedná o *státem stanovená pravidla přípravy voleb, jejich organizace a zjišťování volebních výsledků* (Krejčí, 2006, s. 49).

Klasifikace a pojmenování jednotlivých volebních systémů není u všech teoretiků jednotné, což je mimo jiné dáno množstvím jejich různých variant (v podstatě každý stát má svůj jedinečný volební systém). Z hlediska přenášení volebních výsledků do složení zastupitelských sborů pomocí rozdělení mandátů rozeznává politologie tři základní druhy volebních systémů: *system většinového zastoupení* (majoritní systém, volba osob), *system poměrného zastoupení* (proporční systém, volba kandidátních listin) a *system smíšený* (jinak také polopoměrný či kombinovaný).

1. 3. 1 Většinové systémy

Většinová soustava je nejstarší známou volební soustavou. V tomto systému jsou všechny mandáty přidělovány vítěznému kandidátovi či kandidátní listině bez ohledu na velikost obvodu. Volební obvody přitom bývají zpravidla jednomandátové (počet mandátů odpovídá počtu volebních obvodů). Ve vícemandátovém obvodu je většinový systém aplikován tak, že mandát získává tolik kandidátů s největším počtem hlasů, kolik je v daném obvodu mandátů.

Majoritní systém můžeme dále dělit na *relativní většinový* (pokud k vítězství kandidáta postačuje „relativní většina“, tj. nejvyšší počet hlasů ze všech kandidátů bez ohledu na celkový podíl na všech platných hlasech voličů) či *absolutní většinový*, kde je požadována „většina absolutní“, tedy více než 50 % hlasů v daném volebním obvodu. V případě, že žádný kandidát nezíská absolutní většinu hlasů, zpravidla se koná ještě jedno kolo hlasování, do kterého postupují jen kandidáti s nejvíce příznivci z kola předchozího.

Autoři se shodují, že jedním z charakteristických rysů tohoto systému je menší přesnost odrazu vůle voličů ve složení parlamentu (nepoměr mezi podílem mandátů a podílem hlasů, vysoký počet propadlých hlasů) a zvýhodňování silných stran (především pokud je volební systém jednokolový s prostou většinou, jak tomu bývá v anglosaských zemích). Většinou se utváří systém dvou politických stran (tzv. bipartismus, jedna strana je vládní, druhá opoziční – tzv. stínová vláda). Na druhé straně je však tento systém považován za jednodušší a více personalizovaný. Je pro něj totiž typický přímý vztah mezi voličem a poslancem (potažmo i mezi daným volebním obvodem a poslancem), neboť jsou voleny konkrétní osobnosti a nikoli politické strany (kandidáti mohou být i nezávislí). Koalice se vytváří zřídka, vítězná strana má stálou většinu, proto je vláda stabilní, akceschopná a strany více soudržné. (Klíma, 2003, s. 249, Krejčí, 2006, s. 88)

V České republice se dvoukolový absolutní většinový systém užívá při volbách senátorů a prezidenta. V Německu je pak na základě tohoto principu volen pouze spolkový prezident.

1. 3. 2 Systémy poměrného zastoupení

Cílem proporčních systémů je dosáhnout co nejvýraznější reprezentativnosti a plurality zastupitelského orgánu, to znamená co nejsilnějšího zastoupení všech voličských odstínů v zastupitelském orgánu a co nejpřesnějšího přenesení voličských preferencí na mandáty. Při volbách s využitím poměrného zastoupení tedy získávají kandidující politické strany, koalice či hnutí mandáty podle toho, jaký byl poměr mezi hlasy, odevzdanými pro ně. Systém více stran zde není považován za nevýhodu, nýbrž za nezbytné promítnutí plurality ve společnosti do složení politické reprezentace. Reprezentativnost je tím vyšší, čím méně je volebních obvodů, které jsou vytvářeny s respektem k historickým či etnickým hranicím mezi regiony. Počty mandátů přidělovaných v jednotlivých obvodech se pak liší podle počtu obyvatel.

Někteří autoři k tomuto volebnímu systému řadí také tzv. *systém jednojmenného přenosného hlasování* (při němž mají voliči možnost vytvoření pořadí kandidátů). V zásadě se ovšem téměř vždy jedná o tzv. *systémy kandidátních listin* neboli *listinné poměrné systémy*. Při nich volič rozhoduje ve vícemandátových obvodech hlasováním pro vybranou politickou stranu, hnutí či koalici.

Důkladněji se práce tímto volebním systémem zabývá níže u volební soustavy do Poslanecké sněmovny PČR. Kromě toho podle tohoto principu probíhají v České republice volby do krajských a obecních zastupitelstev a do Evropského parlamentu. V Německu se poměrný systém užívá téměř ve všech spolkových zemích v komunálních i zemských volbách a na celospolkové úrovni také u voleb do Evropského parlamentu.

1. 3. 3 Smíšené volební systémy

Jak již z názvu vyplývá, smíšené systémy obě výše zmíněné volební soustavy (popřípadě jejich prvky) různě kombinují. Může se jednat například o tzv. *koexistenci* (v odlišných volebních obvodech jsou užívány různé metody a procedury), tzv. *systém paralelní* (volič má dva hlasy, z nichž jeden dává straně, hnutí či koalici, druhý dává kandidátovi za jednomandátový volební obvod) či *systém personalizovaného proporčního zastoupení*, který užívá Německo při volbách do Bundestagu. Tento personalizovaný poměrný volební systém bývá některými autory řazen také mezi systémy proporční, či dokonce mezi systémy většinové (této problematice se budeme podrobněji věnovat později právě na případu německého parlamentu).

2. VOLEBNÍ SYSTÉM DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR

2.1 ČESKÝ POLITICKÝ A VOLEBNÍ SYSTÉM

Česká republika vznikla jako samostatný stát s parlamentní demokracií a vícestranickým systémem 1. ledna 1993. Podobu politického (a tedy i volebního) systému České republiky upravuje Ústava, kterou přijala Česká národní rada 16. prosince 1992. Ta určila, že zákonodárná moc náleží Parlamentu České republiky, moc výkonná prezidentovi republiky a vládě. Orgány moci soudní tvoří Ústavní soud, Nejvyšší správní soud a soudy obecné.

Prezident republiky je volen na základě dvoukolového většinového principu na dobu pěti let, přičemž může být následně zvolen ještě jednou na další funkční období. Do roku 2008 byla volba prezidenta republiky nepřímá (na společném zasedání obou komor Parlamentu), od roku 2013 se bude konat volba přímá. Prezident působí jako reprezentant státu navenek, jmenuje předsedu a členy vlády, podepisuje zákony, vyhlašuje termíny voleb a může také například rozpustit Poslaneckou sněmovnu, dolní komoru Parlamentu ČR.

Poslanecká sněmovna vznikla transformací z tehdejší České národní rady. Kromě toho, že schvaluje ústavní a jiné zákony, může také Sněmovna vyslovovat důvěru, případně nedůvěru vládě. Dolní komora Parlamentu sestává z celkem 200 poslanců³, kteří jsou voleni každé 4 roky poměrným systémem. V případě rozpuštění Sněmovny se konají mimořádné volby. Funkcionáři Poslanecké sněmovny jsou předseda a místopředsedové (v současnosti dva), jejichmi orgány jsou pak různě specializované výbory⁴ a stálé nebo dočasné komise⁵. Poslanci se také

³ Tento počet se nemění ani v případě, že se některý z poslanců vzdá svého mandátu či jeho mandát zanikne za podmínek stanovených zákonem. Na jeho místo pak nastupuje náhradník z kandidátní listiny, na které byl poslanec zvolen.

⁴ Sněmovna zřizuje z poslanců následující výbory: výbor mandátový a imunitní, petiční, rozpočtový, kontrolní, organizační, volební, výbor pro evropské záležitosti a další výbory, na nichž se usnese.

⁵ Aktuálně např. Stálá komise pro kontrolu činnosti Bezpečnostní informační služby, Stálá komise pro práci Kanceláře Poslanecké sněmovny či Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti. Sněmovna

mohou sdružovat v poslaneckých klubech (podle své příslušnosti k politickým stranám a politickým hnutím, za něž kandidovali ve volbách).

Senát – horní komora Parlamentu – čítá 81 senátorů s šestiletým funkčním obdobím. Každé dva roky je přitom ve volbách s dvoukolovým většinovým systémem obměněna vždy třetina z nich. Na rozdíl od Poslanecké sněmovny nelze Senát rozpustit.

Územně se Česká republika dělí od roku 2000 do 14 krajů, samostatných správních jednotek, které nahradily původní regionální členění na okresy. Volby do krajských zastupitelstev, v jejichž čele stojí hejtmané, se konají každé čtyři roky podle principu poměrného systému. Podle stejných zásad se volí rovněž do obecních či městských zastupitelstev, která vedou starostové (u statutárních měst primátoři). Výkonnými orgány na regionální úrovni jsou krajské a městské rady, jejichž členové jsou voleni z řad zastupitelů.

Právo volit mají u všech typů voleb všichni právně způsobilí občané České republiky, kteří v den voleb dosáhli věku minimálně 18 let. Právo být voleni máme také od 18 let věku. U voleb do Poslanecké sněmovny se hranice pasivního volebního práva posouvá na 21 let, při kandidatuře do Senátu a na prezidenta republiky musíme být starší 40 let.

Volby jsou v České republice řízeny Státní volební komisí a jejich výsledky zpracovává Český statistický úřad.

2. 2 VOLEBNÍ SYSTÉM DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PČR

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky upravuje zákon o volbách do Parlamentu ČR (č. 247/1995 Sb.). Ten stanovuje, že volby vyhlašuje

může zřídit také vyšetřovací komisi pro vyšetření věci veřejného zájmu. V parlamentních shromážděních mezinárodních organizací (např. OSN či NATO) a u Meziparlamentní unie pak Sněmovnu zastupují stálé delegace.

prezident republiky nejpozději 90 dnů před jejich konáním. Aktivní volební právo vzniká v 18 letech, pasivní pak v 21 letech věku. Právo volit mají všichni občané České republiky, bez ohledu na to, zda mají bydliště na území státu či nikoli. Občanům je umožněno volit na zastupitelských úřadech ČR⁶.

Jak jsme rovněž uvedli již výše, do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se volí na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním, a to ve dvou dnech každé čtyři roky podle zásad poměrného zastoupení.

Volební systém do dolní komory Parlamentu ČR přesněji nazýváme *listinný poměrný systém* nebo také *systém kandidátních listin*. Jeho konkrétní realizaci v České republice si můžeme blíže charakterizovat pomocí několika proměnných – podoba kandidátních listin, počet mandátů pro jednotlivé volební obvody, uzavírací klauzule a způsob přepočtu hlasů na mandáty, jež určuje zvolená volební formule (volební kvóta / volební dělitel).

2. 2. 1 Systém vázaných kandidátních listin

Volič má možnost hlasovat pouze pro jeden kandidující subjekt (strana, koalice či hnutí). Na lístku však může zároveň označit až čtyři preferované kandidáty za daný politický subjekt (zakroužkovat jejich pořadové číslo). Jedná se tedy o tzv. *systém vázaných kandidátních listin*⁷, neboť máme možnost pomocí tzv. preferenčních hlasů ovlivnit, který z nabízených kandidátů bude zvolen, nikoli však napříč kandidátkami. (Krejčí, 2006, s. 74)

Ti kandidáti, kteří získali alespoň 5 % preferenčních hlasů (původně 10 %, později 7 %) z celkového počtu platných hlasů odevzdaných pro politickou stranu nebo

⁶ Na rozdíl od voleb do Senátu, kam mohou občané volit jen v případě, pokud se dostaví na území ČR v den voleb.

⁷ Dále rozlišujeme tzv. *systém přísně vázaných kandidátních listin* (když volič nemá možnost ovlivnit, která osoba na kandidátce bude zvolena) a *systém tzv. volných kandidátních listin* (pokud můžeme hlasovat napříč kandidátkami).

koalici v rámci volebního kraje, obdrží mandáty postupně v pořadí podle počtu získaných přednostních hlasů. Snížení procenta hlasů na 5 %, potřebných k tomu, aby se voličskými preferenčními hlasy změnilo pořadí na stranické kandidátce, bylo provedeno novelou volebního zákona v roce 2006 (zákonem č. 480/2006 Sb.). (Cabada, Vodička, 2011, s. 176)

Česká úprava preferenčního hlasování přináší jisté problémy. Volič má stejný počet preferenčních hlasů bez ohledu na to, v jak velkém obvodu volí. Stejně tak jak hraniční procento preferenčních hlasů stejné ve všech krajích, bez ohledu na rozdílný počet kandidátů na listinách. Pravděpodobnost, že kandidát získá preferenční hlas, je tak vyšší v malých volebních krajích než ve velkých krajích. Mohlo by to dokonce být klasifikováno i jako porušení rovnosti pasivního volebního práva. (Lebeda, 2007, s. 25)

2. 2. 2 Metoda rozdělování mandátů mezi jednotlivé volební obvody

Pro účel voleb do Sněmovny je Česká republika rozdělena do celkem 14 vícemandátových volebních obvodů, které se územně shodují s kraji. Průměrný počet mandátů připadajících na jednotlivé volební obvody je nyní 14,3, čímž se ČR stále řadí k zemím se spíše velkými volebními obvody, jež obecně napomáhají slabším politickým stranám. (Kubát, 2004, s. 107)

Přesný počet rozdělovaných mandátů v jednotlivých obvodech není stanoven dopředu, nýbrž je určován až na základě výsledků hlasování. Jednotlivé okrskové volební komise spočítají všechny platné hlasy a údaje nahlásí Českému statistickému úřadu. Ten pak rozdělí celkový počet mandátů v poměru podle počtu odevzdaných platných hlasů v těchto obvodech následovně:

Nejprve se vypočte republikové mandátové číslo (tzv. *Hareovou metodou*), které tvoří podíl celkového počtu odevzdaných platných hlasů a celkového počtu mandátů (200). Dále se zjišťuje pro každý kraj teoretický počet mandátů - podíl celkového počtu odevzdaných platných hlasů kraje a republikového mandátového

čísla. Výsledkem je po zaokrouhlení směrem dolů právě počet mandátů pro daný kraj. Nejsou-li tímto postupem rozděleny všechny mandáty, pro každý volební obvod se určí zbytek po tomto dělení a zbylé mandáty získávají postupně po jednom kraje s největším tímto zbytkem při dělení (tzv. *metoda největších zbytků*). V případě rovnosti o přidělení mandátu rozhoduje los. (Antoš, 2008, s. 42)

Metoda rozdělování mandátů mezi volební kraje v České republice je tedy kombinací Hareovy metody s metodou největších zbytků.

2. 2. 3 Uzavírací klauzule

Aby politické straně či hnutí mohly být přiděleny nějaké mandáty, musí ve volbách na celostátní úrovni překročit tzv. *uzavírací klauzuli* (v případě koalic stran tzv. *aditivní klauzule*), tj. zákonem stanovená procentuální hranice získaných hlasů z celkového počtu platných odevzdaných hlasů. Smyslem zavedení této klauzule je zamezit většímu počtu malých politických stran v parlamentu, který by mohl vést k politické nestabilitě.

Až do vydání novely č. 204/2000 Sb. se ve volbách zohledňovaly jen ty registrované politické strany a hnutí, které v celostátním měřítku překročily hranici 5 % odevzdaných platných hlasů; u volebních koalic šlo o 7 % (u dvou koaličních partnerů), 9 % (u tří koaličních partnerů), resp. 11 % (u více než tří koaličních partnerů). Počínaje novelou zákona o volbách č. 121/2002 Sb. musí získat koalice dvou stran alespoň 10 %, koalice tří stran nejméně 15 % a koalice čtyř a více stran alespoň 20 % hlasů voličů (Cabada, Vodička, 2011, s. 176).

Tomáš Lebeda se však zamýšlí nad tím, že uzavírací klauzule má ve volebním systému do Poslanecké sněmovny ČR delší tradici než jiné jeho zásady a že tak může volební výsledky ovlivňovat také z hlediska volebního chování. I když podle něj volební systém jistě není klíčovým faktorem formujícím volební chování, jedná se nepochybně o důležitý prvek. Čím více zkušeností totiž mají voliči s jeho fungováním, tím strategičtěji se rozhodují (odevzdávají méně hlasů malým stranám,

o kterých se domnívají, že nemají šanci překročit uzavírací klauzuli a podíl počtu propadlých hlasů se tak snižuje). (Lebeda, 2007. s. 34)

2. 2. 4 Volební formule

Výraz *volební formule* označuje matematický vzorec (volební kvóta⁸ či volebního dělitele⁹), pomocí něhož je přepočítáván zisk hlasů na mandáty. V České republice byla zavedena nejprve *Hagenbach-Bischoffova kvóta* (do voleb v roce 1998), kterou můžeme vyjádřit rovnicí Q (kvóta) = $H/(M+1)$, kde H představuje celkový počet hlasů a M celkový počet mandátů. Navýšení počtu mandátů o jednu zde slouží k redukci počtu mandátů, jež se nepovede rozdělit ihned v prvním skrutiniu¹⁰ (tzv. zbytkové mandáty) (Chytilík a kol., 2009, s. 36). Při využití této volební metody se přesto počítalo se dvěma skrutinii pro přidělování mandátů (první na úrovni volebních obvodů, druhé na úrovni celorepublikové).

V roce 2000 byl u nás zaveden tzv. *d'Hondtův dělitel*, při kterém se zisky stran v daném volebním obvodu dělí řadou přirozených po sobě jdoucích čísel, začínající číslem 1 a pokračující čísla 2, 3, 4 atd. Vznikne tak řada tolika podílů, kolik se v daném volebním obvodu rozděluje mandátů. Následně se mandáty přidělují stranám v pořadí, v jakém jsou seřazeny dle podílu hlasů.

Tato přepočítávací metoda je v dnešní době v praxi nejpoužívanější a má řadu modifikací. Většinou však (stejně jako v českém případě) rozděluje všechny mandáty v jednom skrutiniu. Na druhé straně nevýhodou aplikace této metody je disproportionálnost ve prospěch větších stran. Tu navíc ještě posiluje kombinace s uzavírací klauzulí, kde platí, že pokud strany nedosáhnou stanovené hranice, hlasy pro ně propadají.

⁸ Volební kvóta představuje počet hlasů, které musí získat příslušná kandidátní listina, aby měla nárok na přidělení jednoho mandátu – tzv. *volební číslo*. Příklady volebních kvót jsou Kvóta Hareova, Hare-Niemeyerova, Hagen-Bischoffova či Droopova. (Chytilík, 2009, s. 36)

⁹ Volební dělitel představuje řadu čísel, kterými jsou děleny zisky stran. Z volebních dělitelů jmenujme d'Hondtův dělitel či Sainte-Laguë (Chytilík, 2009, s. 38).

¹⁰ *Skrutinium* je odborný výraz pro sčítání hlasů při volbách.

2. 3 VÝVOJ VOLEBNÍHO SYSTÉMU A VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PČR

2. 3. 1 Volební systém v letech 1990 - 1995

Volebním zákonem č. 47/1990 byl v roce 1990 v Československu v obou komorách Federálního shromáždění i národních radách zaveden volební systém, založený na principu proporcionálního zastoupení s využitím dvou skrutinií za použití Hagenbach-Bischoffovy formule. Tento systém měl své kořeny již v politické tradici první Československé republiky.

Jedním z argumentů znovuzavedení tohoto volebního principu v České a Slovenské Federativní republice, předchůdci České republiky, byla skutečnost, že většinový systém by směřoval k vytvoření systému dvou stran, kde by tehdy vedle Občanského fóra připadala v úvahu pouze strana komunistická. Proporční volební technika byla v České republice jakožto postkomunistické zemi preferována také z důvodu přesvědčení o nezbytné fragmentaci politické scény v budoucnosti a snahy zajistit co největšímu počtu potenciálních politických uskupení podíl na moci. Požadavek akceschopnosti vlády se zdál za dané politické a společenské situace druhořadý (Říchová, 2007, s. 153).

Volební období bylo dvouleté, volební kraje odpovídaly tehdejším přibližně stejně velkým správním celkům (8 českých a 4 slovenské kraje). Na kandidátních listinách mohl volič upřednostnit až čtyři kandidáty (čehož však využíval jen minimálně). Aby se zamezilo neúměrné roztržštěnosti Parlamentu, uzavírací klauzule byla stanovena na 5 %. Politické subjekty navíc musely předkládat petice s 20 tisíci podpisy na svou podporu (případně potvrzení o minimálně stejně početné členské základně). To vše značně omezovalo reprezentaci v té době významného zastoupení národnostních menšin. Nejen proto byl následně tento volební systém často kritizován, návrhy¹¹ na jeho změnu však nebyly přijaty (mimo jiné z důvodu, že by

¹¹ Tehdejší prezident Václav Havel navrhoval zavedení většinové formule s jednomandátovými volebními obvody, ve kterých by mohl za politickou stranu či nezávislý subjekt kandidovat vždy jen

to vyžadovalo výrazné zásahy do Ústavy) a také v roce 1992 byl tehdy platný volební zákon novelizován jen v drobných detailech.

Novým prvkem se stává například lustrace kandidátů, která měla ze soutěže vyloučit bývalé příslušníky Státní bezpečnosti a jejich spolupracovníky. Další změnou bylo, že politické strany, které byly již zastoupené ve Federálním shromáždění nebo získaly v minulých volbách alespoň 10 tisíc hlasů, nemusely nadále předkládat petice na svou podporu. Nově bylo také stanoveno, že dvou- a tříčlenné koalice musely dosáhnout 7%, čtyř- a vícečlenné koalice pak 10% klauzule platných hlasů.

Federální shromáždění i národní rady měly být ve volbách v roce 1992 zvoleny už na čtyřleté funkční období, z nich jej ale naplnila pouze Česká národní rada, a to již jako Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (Chytilík a kol., 2009, s. 299) (druhá komora Parlamentu ČR, Senát, byla ustavena až v roce 1996).

Nový volební zákon o volbách do Parlamentu České republiky (č. 247/1995 Sb.) byl schválen až v roce 1995, ale s řadou úprav je platný dodnes. Tehdy však zásadní změny nepřinesl. Bylo zavedeno, že počet mandátů pro jednotlivé kraje se určuje pomocí Hareovy kvóty a metody největšího zbytku. Přednostní hlasy (maximálně čtyři možné) se zohledňovaly, pouze pokud možnost jejich udělení využilo alespoň 10 % voličů dané strany a kandidát byl podpořen alespoň 10 % hlasujících pro jeho stranu. Díky tomuto vysokému limitu tedy mohl být a byl vliv preferenčních hlasů nadále velmi malý. Další změnou bylo uložení povinnosti kandidujícím subjektům složit před tiskem hlasovacích lístků kauci na jejich tisk a distribuci.

2. 3. 2 Volby 1996 a předčasné volby 1998

První volby do zastupitelského orgánu samostatné České republiky, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, se konaly v roce 1996. Volit k nim přišlo 76,41 %

jeden zástupce a volič by mohl označit ve volbách dva z nich v upřednostňovaném pořadí. Kandidát by pro získání mandátu musel získat nadpoloviční většinu prvních míst (případně by se započítávaly i druhé hlasy nebo by se mandát převedl na republikovou úroveň za využití d'Hondtovy metody).

oprávněných voličů a kandidujících stran bylo 16. Počet stran v Parlamentu i celkově se snižoval.

Na základě výsledků těchto voleb byla sestavena koaliční menšinová vláda ODS, KDU-ČSL a ODA. Premiérem se stal Václav Klaus (ODS) a předsedou Poslanecké sněmovny Miloš Zeman (ČSSD). Volební výsledky sice přinesly pravicovým vládním stranám relativně více hlasů než v předcházejících volbách v roce 1992, ale méně mandátů. Byl to důsledek právě v té době platného volebního zákona, který při přepočtu zbytkových hlasů na mandáty zvýhodňoval silnější strany. Velkým stranám se tedy „vymstilo“ jejich úspěšné úsilí eliminovat malé strany prostřednictvím uzavírací klauzule (aby se zabránilo fragmentaci Parlamentu), neboť úbytek hlasů pro ně (z 19,11 % v roce 1992 na 11,16 % v roce 1996) znamenal také úbytek hlasů přerozdělovaných ve prospěch silných stran (tzv. zbytkové hlasy). A protože ODS i ČSSD měly ve volbách 1996 velice podobné výsledky, ani přerozdělení těchto zbytkových hlasů jejich volební zisk příliš neovlivnilo. (Krejčí, 2006, s. 311-312)

Volby do Poslanecké sněmovny PČR v roce 1996

parlamentní strana / hnutí / koalice	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SPR-RSČ	ODA
získané hlasy (v %)	29,62	26,44	10,33	8,08	8,01	6,36
počet mandátů	68	61	22	18	18	13

(zdroj: www.volby.cz)

Po rozpadu ODS¹² se v lednu 1998 stal premiérem Josef Tošovský (bezpartijní), v menšinové vládě ale převažovali členové z US, KDU-ČSL a ODA. Základním úkolem této vlády bylo připravit předčasné volby. Ty se uskutečnily v červnu toho roku. Volební účast byla 74,03 %, kandidovalo v nich 13 stran a jejich výsledkem

¹² Bez ohledu na aféry kolem financování českých politických stran a pochybnosti ve věci probíhající privatizace byl Václav Klaus znovuzvolen předsedou ODS, což zapříčinilo odštěpení kritického stranického křídla a založení Unie Svobody (US) s předsedou Janem Rumlem. (Cabada, Vodička, 2011, s. 257)

bylo sestavení menšinové vlády ČSSD v čele s Milošem Zemanem (ČSSD). Parlamentní pravicové strany získaly dohromady 45,3 % platných hlasů, což se rovnalo 102 mandátům. (Krejčí, 2006, s. 313)

Počet aktivních voličů, kteří nezískali své reprezentanty v Poslanecké sněmovně (procento zbytkových hlasů) zůstal téměř stejný jako ve volbách o dva roky dříve (11,31 %).

Volby do Poslanecké sněmovny PČR v roce 1998

parlamentní strana / hnutí / koalice	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	US
získané hlasy (v %)	32,31	27,74	11,03	9,00	8,60
počet mandátů	74	63	24	20	19

(zdroj: www.volby.cz)

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 1996 a 1998 tedy vedly k situaci, kdy nebylo snadné sestavit vládní většinu. Jako hlavní problém bylo identifikováno, že volební systém pomocí klauzule sice omezí počet parlamentních stran, ale v parlamentu se chová již neutrálně k velkým i malým politickým stranám. (Chytilík a kol., 2009, s. 309)

2. 3. 3 Změna volebního systému 1998 – 2002

Sestavit vládu se již v té době stávalo stále složitějším. Představitelé obou nejsilnějších stran ODS a ČSSD se proto v roce 2000 v rámci *Smlouvy o vytvoření stabilního politického prostředí* (nazývané také zavádějícím označením „opoziční smlouva“) dohodli na možné změně volebního systému ve smyslu posílení jeho většinových prvků.

V praxi to mělo co do počtu mandátů výrazně zvýhodnit právě postavení velkých stran a marginalizovat menší strany, což mělo ve výsledku usnadnit ustavení vládní většiny. Pro přepočítání hlasů na mandáty byl nakonec vyjednaný modifikovaný

d'Hondtův dělitel s řadou 1,4; 2; 4 (jako kompromis mezi čistým d'Hondtovým dělitelem navrhovaným sociálními demokraty a dělitelem Imperiali zástupců ODS). Novela dále počítala s rozdělením České republiky na 35 volebních obvodů (přibližná velikost 4-8 mandátů) a zaváděla tzv. aditivní volební klauzuli pro koalice stran: pro dvoučlenné koalice minimální zisk 10 %, pro tříčlenné 15 % a pro čtyřčlenné 20 %. (Čaloud, 2006, s. 148)

Tato novela ve znění zákona č. 204/2000, prosazená v obou komorách Parlamentu, se však pro svůj disproportní efekt dostala do rozporu s Ústavou ČR (ve svém článku 18, odst. 1 totiž pro Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR předpokládá zásady poměrného zastoupení). S pomocí malých volebních krajů a přepočítací klauzule by obě velké strany, které obdržely ve volbách 60 % hlasů, získaly plných 93 % poslaneckých mandátů a podobně vysoký podíl na státních příspěvcích. Prezident Václav Havel zákon vetoval, byl ale v opakovaném hlasování přehlasován. Poté podal prezident ústavní stížnost k Ústavnímu soudu. Ústavní soud nálezem č. 64/2001 Sb. některá podstatná ustanovení volebního zákona pro rozpor s Ústavou ČR zrušil. (Cabada, Vodička, 2011, s. 254 – 255)

Termín dalších voleb se blížil a neexistoval zákon, podle kterého by se mohly konat. Volební zákon byl nakonec po intenzivních sporech novelizován v podobě jakéhosi kompromisu na přelomu let 2001 a 2002 (zákonem č. 37/2002 Sb.). Nově bylo zavedeno 14 volebních obvodů (v souladu s hranicemi nově vytvořených vyšších samosprávných celků – krajů) a čistou d'Hondtovu metodu pro přepočet hlasů na mandáty (prvním dělitelem číslo 1). Zachována zůstala tzv. aditivní (sčítací) hranice pro vstup koalic politických stran a hnutí do skrutinia (5 %, 10 % a 20 %), která výrazně znesnadňovala menším stranám vytvářet koalice.

Počet preferenčních hlasů pak byl před volbami v roce 2002 zúžen ze čtyř na dva a procento, kterým musel být kandidát minimálně podpořen, aby byl oprávněn přeskočit své spolustraníky až na nejvyšší místo listiny, bylo sníženo z 10 % na 7 %. (Lebeda, 2009)

Neméně významnou změnou také bylo, že od roku 2002 mají možnost vyjadřovat se k obsazení dolní komory zákonodárského sboru též čeští občané, kteří žijí dlouhodobě v zahraničí. Na základě losu je rozhodnuto, pro kandidátní listiny kterého kraje budou hlasovat a ke kterému kraji budou jejich hlasy následně připočteny. (Čaloud, 2006, s. 149) Volit je přitom možné na všech velvyslanectvích a generálních konzulátech ČR.

Další součástí nového volebního zákona bylo vytvoření nové struktury volebních orgánů a ustanovení o tom, že příprava a provedení voleb a zpracování jejich výsledků jsou výkonem státní správy. Ústavní soud také zrušil volební kauce.¹³

2. 3. 4 Volby 2002 a volební pat v roce 2006

Volby v roce 2002 znamenaly pokles zájmu občanů o volby (volební účast se snížila na 58 % oprávněných voličů) a vítězství levice (chápané jako ČSSD a KSČM), která v součtu získala 48,72 % hlasů a 111 mandátů v Poslanecké sněmovně. Pravicoví občanští demokraté obdrželi spolu s Koalicí 38,74 % hlasů a 89 mandátů. Procento zbytkových hlasů bylo v roce 2002 12,42 % (počet aktivních voličů, kteří nezískali své reprezentanty v Poslanecké sněmovně), tedy přibližně stejně jako v posledních volbách v roce 1998.

Počet kandidujících stran byl více než dvojnásobný (28 stran) oproti roku 1998, což bylo důsledkem toho, že nová pravidla volebního systému vytvořila ekonomicky mnohem výhodnější prostředí pro kandidaturu malých stran.

Následkem snížení podílu preferenčních hlasů, které musel kandidát získat, aby se posunul na kandidátce na volitelné místo, z 10 na 7 procent byl však výrazný nárůst

¹³ Namísto zrušených kaucí byl před volbami 2002 schválen tzv. příspěvek na volební náklady, který platí každá strana v každém kraji, kde kandiduje, ve výši 15 tisíc Kč. Nově byl také schválen příspěvek na úhradu volebních nákladů, který vyplácí stát ve výši 100 Kč za každý hlas těm stranám, které překonaly hranici 1,5 % platných hlasů (původně to bylo do roku 1998 3 % a příspěvek 90 Kč, reforma v roce 2000 počítala s hranicí 2 % a 30 Kč). (Lebeda, 2007, s. 35)

poslanců, zvolených v roce 2002 díky preferenčním hlasům (hlavně u poslanců KDU-ČSL a US-DEU ve prospěch lidovců, celkem takto zvoleno 12 poslanců).

Koaliční vládu nakonec sestavili sociální demokraté pod vedením Vladimíra Špidly spolu s Koalicí (KDU-ČSL a US-DEU), kteří dohromady vytvořili těsnou většinu 101 poslanců. V průběhu tohoto volebního období se ještě předseda vlády dvakrát obměnil – nejprve funkci převzal Stanislav Gross (v roce 2004), následně Jiří Paroubek (v roce 2005, oba ČSSD).

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2002

parlamentní strana / hnutí / koalice	ČSSD	ODS	KSČM	Koalice KDU-ČSL, US-DEU
získané hlasy (v %)	30,20	24,47	18,51	14,27
počet mandátů	70	58	41	31

(zdroj: www.volby.cz)

České parlamentní volby v červnu roku 2006 s volební účastí 64,47 % pak vedly k patové situaci. Občanská demokratická strana (ODS) pod vedením Mirka Topolánka se sice stala s 35,4 % hlasy a 81 mandáty vítězem voleb, oba její favorizovaní koaliční partneři však tolik neuspěli – křesťanští demokraté (KDU-ČSL) obdrželi 7,2 % (13 křesel) a Zelení 6,3 % (6 křesel). Trojkoalice tedy disponovala celkem 100 křesly, přesně stejně jako opozice složená ze sociálních demokratů (ČSSD, 32,3 % a 74 křesel), vedených tehdejším předsedou vlády Jiřím Paroubkem, a komunistů (KSČM, 12,8 %, 26 křesel).

K tomuto volebnímu výsledku bez jednoznačného vítěze opět výrazně přispěl volební systém, v němž se vyskytují relativně malé, různě velké volební obvody znevýhodňující politické strany se ziskem pod 15 % hlasů (Cabada, Vodička, 2011, s. 261). Tento účinek ještě zesílila skutečnost, že se všechny mandáty rozdělovaly pouze v jednom skrutiniu přímo na úrovni základních volebních obvodů. Menší parlamentní strany (především Strana zelených) byly v těchto volbách podreprezentovány (Lebeda, 2007, s. 32). Potvrdilo se, že reformovaný volební

system zavedený poprvé v roce 2002 může vést k disproporčnějším výsledkům než jeho předchůdce.

Preferenční hlasy v roce 2006 nehrály tak významnou roli jako v roce 2002. Jejich prostřednictvím bylo v těchto volbách zvoleno celkem 6 poslanců.

Volby následovala náročná a komplikovaná jednání mezi představiteli parlamentních stran. Teprve poté, co v lednu roku 2007 dva ze sociálnědemokratických poslanců přistoupili na vládu v čele s Mirkem Topolánkem, získala vládní koalice potřebnou parlamentní většinu (100 ku 98).

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006

parlamentní strana / hnutí / koalice	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
získané hlasy (v %)	35,38	32,32	12,81	7,22	6,29
počet mandátů	81	74	26	13	6

(zdroj: www.volby.cz)

Ani rozsáhlá změna volebního zákona tedy nevedla ve volbách v letech 2002 a 2006 k posílení vládní stability. Nadále zůstala zachována praxe těsných většin, v roce 2006 se v dolní komoře Parlamentu dokonce vytvořily dva stejně silné bloky. Konflikt mezi sociálními a občanskými demokraty se dále prohluboval, sílily rovněž vnitrostranické neshody (i u menších stran jako Zelení či KDU-ČSL¹⁴). Vysoká politická nestabilita se negativně odrazila i na průběhu prezidentských voleb v roce 2008, ve kterých se vládní strany nedokázaly shodnout na společném kandidátovi. Český politický prostor se více vulgarizoval a nahrával různým formám nátlaku i korupci. Všechny tyto skutečnosti znovu rozvířily diskuse o potřebě změny volebního systému do Poslanecké sněmovny PČR (viz níže), které však prozatím k žádným úpravám nevedly.

¹⁴ Tuto stranu hluboce zasáhla korupční aféra jejího nového předsedy Jiřího Čunka, která rovněž paralyzovala samu vládu. Udržení její křehké provládní většiny tím bylo ještě více ohroženo.

2. 3. 5 Zatím poslední volby v roce 2010

V situaci za českého předsednictví Evropské unii v roce 2009 bylo v Poslanecké sněmovně opakovaně hlasováno o vyslovení nedůvěry vládě. To nakonec skutečně vedlo k pádu vlády a vzniku vlády úřednické pod vedením Jana Fischera, předsedy Českého statistického úřadu. Na podzim roku 2009 se v České republice měly konat předčasné volby. Ústavní soud však rozhodl o zrušení zkrácení funkčního období Poslanecké sněmovny, která tak s problémy působila stejně jako překlenovací vláda až do řádného termínu voleb na jaře 2010. (Cabada, Vodička, 2011, s. 264)

Výsledkem těchto zatím posledních voleb, kterých se zúčastnilo 62,6 % oprávněných voličů, bylo sice vítězství dlouhodobě favorizované ČSSD (22,08 %), které však vládu sestavit nemohlo, proto bylo pro jejího předsedu Jiřího Paroubka zároveň neúspěchem a důvodem k rezignaci na tento post. U druhé ODS (20,22 %) se vzhledem k vnitrostranické krizi, která vyústila ve výměnu předsedy Topolánka za Petra Nečase, původně očekávaly větší ztráty. Velký úspěch však rozhodně zaznamenaly dva nové politické subjekty – TOP 09 (16,7 %) a VV (10,88 %), které následně s ODS vytvořily pravostředovou vládní koalici („vládu rozpočtové odpovědnosti“). Dohromady získaly v Poslanecké sněmovně 118 mandátů.

Volby 2010 přinesly změny ve složení Poslanecké sněmovny nejen vzhledem k úspěchu nových parlamentních stran. Další „nové tváře“ mohly uspět také díky zatím poslední novelizaci volebního zákona z roku 2006 (zákon č. 480/2006 Sb.), která změnila podmínky pro přednostní přidělení mandátu konkrétnímu kandidátovi. Přinesla možnost znovu využít čtyř preferenčních hlasů namísto dvou a hranici pro změnu pořadí na kandidátce ještě více snížila na 5 % odevzdaných platných hlasů v daném volebním kraji (z původních 7 a ještě předtím 10 %). Voliči této možnosti hojně využívali (udělili přibližně 3,7 milionu preferenčních hlasů). Mohli tak vyjádřit nespokojenost s osobnostmi stávající české politické scény.

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010

parlamentní strana / hnutí / koalice	ČSSD	ODS	TOP 09	KSČM	VV
získané hlasy (v %)	22,08	20,22	16,70	11,27	10,88
počet mandátů	56	53	41	26	24

(zdroj: www.volby.cz)

Příští volby do Poslanecké sněmovny PČR by se měly konat v roce 2014 a již nyní se dá podle stávajícího vývoje politické situace v České republice očekávat, že pravice svou většinu ve vládě spíše neobhájí.

3. VOLEBNÍ SYSTÉM DO BUNDESTAGU SRN

3.1 NĚMECKÝ POLITICKÝ A VOLEBNÍ SYSTÉM

Spolková republika Německo vznikla jako federativní stát (dnes složený ze 16 spolkových zemí) s parlamentním systémem vládnutí, někdy označovaným jako *racionalizovaný parlamentarismus* (vzhledem k převážně reprezentativní funkci spolkového prezidenta na straně jedné) či *kancléřský* (premiérský) *typ* parlamentního systému (vzhledem k významnému postavení spolkového kancléře na straně druhé). (Dvořáková, 2008, s. 189) To vše je zakotveno v německé ústavě z roku 1949, nazývané Základní zákon (*Grundgesetz*).

Spolkovou kancléřkou je v současnosti od roku 2005 Angela Merkel (CDU), která tak stojí v čele spolkové vlády. Kancléř je jako jediný člen vlády volen Bundestagem a s jeho odchodem odstupuje i celá vláda. Jeho zvláštní postavení v německém systému posiluje také tzv. *princip konstruktivního hlasování o nedůvěře* (*vota/ votum*): Bundestag může vyjádřit svůj nesouhlas s politikou stávajícího kancléře a jeho vlády jen pod podmínkou, že se poslanci současně absolutní většinou shodnou na osobě jeho nástupce (Říchová, 2007, s. 63). Tento prvek má zabránit příliš častému odvolávání vlád a hrozící politické nestabilitě¹⁵.

Kancléř většinou bývá současně i členem Bundestagu. Stejně tak mohou, ale nemusí být jeho členy spolkoví ministři, pro které dále platí, že jejich funkce není slučitelná s jakýmkoli dalším placeným úřadem či povoláním.

Exekutivní moc spolkového prezidenta je na druhé straně výrazně oslabena (především z důvodu negativní zkušenosti z tzv. Výmarské republiky). Volen je na společné schůzi tzv. *Bundesversammlung* (*Spolkového shromáždění*), speciálního orgánu s tímto úkolem, který je složen z poloviny ze členů Bundestagu a z poloviny ze zástupců jednotlivých spolkových zemí. Stejně jako prezident České republiky,

¹⁵ Doposud došlo k hlasování o důvěře vládě pětkrát, z toho úspěšné bylo pouze jednou v roce 1982 proti kancléři Schmidtovi (Dvořáková, 2008, s. 193).

musí být spolkový prezident starší 40-ti let a může být zvolen maximálně na dvě pětiletá období. K jeho pravomocím patří například formálně jmenování spolkového kancléře a na jeho návrh spolkových ministrů.

Německá spolková vláda je tradičně koaliční. Tyto koalice jsou přitom většinou na bázi dvou velkých stran a alespoň jedné malé, což politologové nazývají jako tzv. *system dvou a půlté strany*. (Naproti tomu v České republice se vládní koalice skládá tradičně z jedné velké strany a alespoň dvou malých.) Menší strana (tradičně FDP) je zde tedy pro vznik většinové vlády (CDU/CSU nebo SPD) nepostradatelná. V posledních letech se však v Německu nově utváří *system dvoublokový* (CDU/CSU s FDP a SPD se Zelenými).

Zákonodárná moc náleží na celospolkové úrovni dvěma orgánům - *Bundestagu* a *Bundesratu* (*Spolkový sněm* a *Spolková rada*). Postavení Parlamentu – Bundestagu je posíleno tím, že jej lze rozpustit jen na základě Základním zákonem přesně vymezených podmínek¹⁶. V čele Bundestagu stojí předseda a místopředsedové (většinou za každou stranu zvolen alespoň jeden zástupce). Jsou neodvolatelní a tvoří tzv. předsednictvo. Zároveň jsou členy tzv. Rady nejstarších, která má v Bundestagu funkci podpornou a poradní. Poslanci se dále sdružují do tzv. frakcí (poslaneckých klubů) či skupin¹⁷. Bundestag se také stejně jako Poslanecká sněmovna ČR skládá z různých parlamentních výborů a může zřídit zvláštní Výbor vyšetřovací.

Bundesrat je neparlamentní orgán s funkcí druhé komory. Je tvořen výhradně členy zemských vlád či jimi jmenovanými zástupci. Bundesrat se spolupodílí na legislativním procesu a reprezentuje zájmy jednotlivých spolkových zemí.

¹⁶ Pokud není kancléř Bundestagem zvolen absolutní většinou hlasů, nýbrž pouze většinou prostou, může spolkový prezident Bundestag rozpustit (a otevřít cestu k novým volbám), nebo jmenovat menšinovou vládu. Druhým případem je situace, kdy úřadující kancléř požádá Bundestag o důvěru, která mu není vysloven. Tehdy prezident může na žádost kancléře vypsát nové volby. (Sontheimer, 2007, s. 325, překlad autorky)

¹⁷ Výjimečně se v Bundestagu objevují také nezařazení poslanci (např. v roce 2002), kteří zde však mají menší práva než členové frakcí či skupin – nemohou například iniciovat návrh zákona a mají méně času na svá vystoupení v plénu (Dvořáková, 2008, s. 197)

Protože nejsou jeho členové voleni (jsou vysíláni na neurčitou dobu), bývá německý parlamentní systém většinou označován za jednokomorový, ale někteří autoři ho přesto řadí k dvoukomorovým parlamentům. Počet zástupců v Bundesratu za jednu spolkovou zemi závisí na její velikosti (tři až šest hlasů)¹⁸. V současnosti má tento orgán celkem 69 členů.

Na dodržování Základního zákona dohlíží Spolkový ústavní soud. Každá spolková země má pak svůj politický systém s vlastní zemskou ústavou, zemským parlamentem (sněmem) a zemskou vládou. Všechny sněmy mají pouze jednu komoru a funkční období bývá pětileté. Volby do zemských parlamentů se konají v různých termínech. V čele zemských vlád stojí ministerský předseda a i těmto zemským vládám může být konstruktivně vyjádřena nedůvěra.

3. 2 VOLEBNÍ SYSTÉM DO BUNDESTAGU SRN

3. 2. 1 Základní charakteristika a historický vývoj

Poslanci Bundestagu jsou voleni na období čtyř let na základě všeobecného, přímého, svobodného, rovného a tajného práva. Volební mechanismus se řídí spolkovým volebním zákonem (*Bundeswahlgesetz – BWG*) v posledním znění z 25. července 2012 (BGBl. I S. 1769).

Volební systém do německého Bundestagu je nazýván jako systém *personalizovaného proporčního zastoupení* (MMP)¹⁹, v zásadě se tedy jedná o systém proporčního zastoupení, který je výrazně personalizován. Většinou se o něm hovoří jako o smíšeném systému, neboť polovina poslanců je volena většinovým systémem, polovina systémem proporčním.

¹⁸ Zástupci jednotlivých spolkových zemí mají tzv. *imperativní mandát*, který je zavazuje hlasovat jednotně dle stanoviska jejich zemské vlády. V případě jejich nejednotnosti jsou jejich hlasy považovány za neplatné.

¹⁹ MMP (*Mixed Member Proportional*) je zkratka užívaná pro označení tohoto systému v anglicky psaných textech.

Současný minimální počet poslanců je 598, z nichž je 299 voleno v jednomandátových volebních obvodech, dalších 299 pak prostřednictvím zemských kandidátek jednotlivých politických stran. Přesněji řečeno, každý volič disponuje 2 hlasy²⁰, přičemž jeden hlas odevzdává konkrétnímu kandidátovi v daném jednomandátovém volebním obvodu (tzv. *primé mandáty / Direktmandate, Erststimme / první hlas*), druhý hlas (*Zweitstimme / druhý hlas, Listenmandate*) pak odevzdává stranické kandidátce v rámci každé země. Tyto kandidátky jsou uzavřené²¹ a volebními obvody jsou v tomto případě jednotlivé spolkové země (16)²².

Jednomandátových volebních obvodů pro první hlasy je logicky 299. Jejich rozložení respektuje hranice spolkových zemí a velké jsou z hlediska počtu obyvatel přibližně stejně.²³

Německý volební systém je nastaven tak, že je velmi obtížné, aby jedna politická strana sama vytvořila vládu (k takové možnosti došlo zatím jen jednou). Obvyklé je vytváření koalic. Aby voliči věděli, s jakým partnerem zamýšlí vládnout jimi volená politická strana, většinou strany přijímají koaliční usnesení dříve, než se vydají do volebního klání. Volbou určité strany tedy občan vyjadřuje na jedné straně svou preferenci vůči stranické koalici a na druhé straně určuje svou volbou i poměr sil budoucích vládních partnerů.

Volební systém do Bundestagu má již více než padesátiletou tradici, čímž se řadí mezi nejdéle fungující smíšené volební systémy. Personalizovaný poměrný systém zavedený v Německu v roce 1949, byl spíše důsledkem kompromisu politických stran než zamýšleným volebním mechanismem. Byl také reakcí na negativní zkušenosti s poměrným systémem v období Výmarské republiky (charakteristická

²⁰ Volič však nemusí využít oba hlasy.

²¹ přísně vázané listiny (volič nemůže na zemské kandidátce vyjadřovat své preference)

²² Počet mandátů přidělovaných v jednotlivých volebních obvodech se liší dle počtu obyvatel (od 4 do 128 mandátů).

²³ Pokud je odchylka průměrného počtu obyvatel na jeden mandát větší než 15 %, může dojít k úpravě velikosti, od 25% odchylky je již změna nutná.

velkou roztržitostí politické scény). V průběhu jeho vývoje doznala jeho podoba několika změn, z nichž jmenujme ty nejvýznamnější:

Systém dvou hlasů byl zaveden v roce 1953. O tři roky později byla poprvé umožněna korespondenční volba. Věková hranice pro výkon pasivního volebního práva byla v roce 1969 snížena z 25 na 21 let a v roce 1970 se posunula věková hranice pro aktivní volební právo z 21 na 18 let. Pasivní volební právo mají nakonec od roku 1972 již od 18 let věku. V roce 1985 se změnila metoda přepočtového systému z původní d'Hondtovy metody na metodu Hare-Niemeyerovu (viz níže).

Po sjednocení Německa byla pro volby v roce 1990 výjimečně stanovena pravidla usnadňující vstup politických stran z východní části do parlamentu. Pětiprocentní uzavírací klauzuli stačilo překročit buď v západní nebo východní části a dočasně se povolilo tvořit aliance mezi stranami (toho využila například Aliance 90 se Zelenými, Klíma, 2003, s. 237). V roce 1990 byl také počet přerozdělovaných mandátů zvýšen ze 496 na 656 a v roce 2002 znovu snížen na stávajících 598 mandátů. Zatím poslední úprava německého volebního systému do Bundestagu proběhla v roce 2008 a mění přepočítávací metodu na formuli Sainte-Laguë/Schepers (také viz níže).

3. 2. 2 Klasifikace německého volebního systému

Německý volební systém je velmi zvláštní a často se nesprávně chápe. Celkové rozdělení křesel do Bundestagu je za využití tohoto volebního systému (u stran, které překročí pětiprocentní bariéru – uzavírací klauzuli, či získají alespoň tři přímé mandáty) nakonec naprosto proporcionální. Je tomu tak proto, že rozdělení federálních parlamentních křesel se propočítává výhradně na základě hlasů z kandidátních listin (hlasů, které strany získaly na druhém lístku).

Většina pozorovatelů charakterizuje německou formuli jako smíšený systém. Z jednoho pohledu je to pravda, ale z druhého, dle Sartoriho (2011, s. 31-32)

důležitějšího aspektu ne. Pro rozdělení křesel je totiž zásadní druhý hlas, proto je německý systém třeba chápat v podstatě jako systém poměrného zastoupení, který nabízí (u poloviny členů Bundestagu) výběr osob. Mechanikou je tento volební systém sice smíšený, nevzniká však „smíšený produkt“, naopak. Jediným prvkem, který zde narušuje proporcionalitu, jsou tzv. převislé mandáty (viz níže), jejichž podíl ze všech mandátů v Bundestagu byl až do roku 2005 velice malý (v průměru 1,5 %).

Dalo by se říci, že německá formule vytváří dva druhy poslanců – ty, které zvolili voliči ve volebních obvodech, a ty, kteří byli zvoleni na stranických kandidátkách. Tato skutečnost se však v jejich postavení v parlamentu nijak neprojevuje. Od členů první skupiny se neočekává o nic víc než od reprezentantů zvolených přes kandidátní listiny (že by měli sloužit danému volebnímu obvodu a zapojit se do práce v něm).

V českém prostředí řadí německý volební systém stejně jako *Giovanni Sartori* mezi poměrné systémy například *Roman Chytilék* (2009, s. 214). S tím souhlasí také *Oskar Krejčí* (2006, s. 63), který říká, že tento systém je v zásadě proporční, ovšem zajišťuje i geografickou reprezentaci. Naproti tomu *Michal Klíma* (2001, s. 47) přesto považuje německou variantu za smíšený volební systém. Podle něj by se totiž při klasifikaci systému neměl klást důraz na výsledky, tedy na míru disproportionality systému. K tomu se vyjadřuje také *Tomáš Lebeda* (2008, s. 125-128), který říká, že poměrné nejsou ve volbách do Bundestagu jen výsledky, ale i mechanismus, jakým jsou jednotlivým stranám rozdělovány mandáty. Smíšená je pouze personalizace volby (přidělování mandátů konkrétním kandidátům stran), proto systém nazývá *smíšeně personalizovaný systém poměrného zastoupení*.

3. 2. 3 Přerozdělování mandátů

Aby se strany přerozdělování mandátů mohly účastnit, musí získat alespoň tři přímé mandáty (na základě prvních hlasů, tzv. *Grundmandatklausele*) nebo překročit tzv. uzavírací/ omezující klauzuli (*Sperrklausele* či *Fünf-Prozent-Hürde*) ziskem

minimálně pětiprocentního podílu na všech platných druhých hlasech (hlasy pro stranické kandidátky na celém území spolkové republiky²⁴). Tato omezující klausule se však nevztahuje na politické strany národnostních menšin (podle §6 BWG, spolkového zákona o volbách).

K faktickému rozdělení mandátů dochází ve třech etapách. (Korte, 2003, s. 44) Nejprve se vypočte, kolik mandátů obdrží jednotlivé strany v rámci celého Německa. K tomu se do roku 2005 užívala tzv. *Hare-Niemeyerovy formule* - úhrnný počet mandátů (598) se vynásobil počtem druhých hlasů odevzdaných pro danou politickou stranu a vydělil se celkovým počtem druhých hlasů všech stran, které se zúčastnily voleb.

Při těchto výpočtech však byly poměrně značně znevýhodněné malé strany, což byl jeden z důvodů, proč byla v roce 2008 schválena změna metody na dělitele *Sainte-Laguë/Schepers* s platností od voleb 2009. Jedná se o modifikovaného dělitele Sainte-Laguë. Zisky stran se dělí řadou čísel 0,5; 1,5; 2,5; n-0,5.

V druhé etapě se mandáty získané jednou politickou stranou stejnou metodou poměrně rozdělí mezi jednotlivé spolkové země, a to podle výsledků, kterých politické strany v té které zemi dosáhly. (Do roku 2005 se počet mandátů, který v rámci Spolku připadl na celou stranu, násobil počtem druhých hlasů pro zemskou kandidátku téže strany a dělil se pak celkovým počtem hlasů, který byl odevzdán pro tuto stranu v rámci celé spolkové republiky.)

Ve třetí, závěrečné etapě se od takto získaného počtu mandátů odečtou přímé mandáty této strany získané v základních jednomandátových volebních obvodech. Teprve pak jsou zbylá místa přidělována konkrétním kandidátům, a to podle jejich pořadí na zemské kandidátce. Kandidovat je přitom možné v jednomandátovém volebním obvodu a současně i na zemské listině. Pokud je kandidát zvolen prostřednictvím prvních hlasů, je ze stranické listiny vyškrtnut a ostatní spolustraníci se na ní posunou automaticky směrem nahoru.

²⁴ Do roku 1953 stačilo překonat tuto pětiprocentní hranici platných hlasů v dané spolkové zemi.

Vidíme tedy, že pro počet poslaneckých mandátů, které jednotlivé strany ve volbách do Bundestagu získají, jsou rozhodující tzv. druhé hlasy, nikoli první. Na systému přerozdělování mandátů si přitom zároveň můžeme všimnout zvláštnosti, kterou se tento systém odlišuje od jiných smíšených systémů, je skutečnost, že funguje „kompenzačně“: mandáty, které strana získá v jednomandátových většinových okruzích, jsou odečteny od celkového množství mandátů, které tato strana získala v rámci systému poměrného zastoupení. Obě části voleb jsou na sobě tedy závislé.

Například když s celostátním ziskem 15 % hlasů v systému poměrného zastoupení nezíská strana žádný mandát v jednomandátových obvodech většinového systému, je tento výsledek upraven tak, aby měla nakonec v parlamentu patnáctiprocentní zastoupení. Naopak strana, která se 60% podporou získá 60 % mandátů v rámci většinového systému, neobdrží žádné křeslo v rámci poměrného systému. (Krejčí, 2006, s. 63)

Fakticky mohou nastat tři případy (Říchová, 2007, s. 158):

1. proporční váha strany odpovídá počtu přímých mandátů – strana nemá možnost vyslat do Bundestagu žádného z kandidátů na volební listině;
2. strana má nárok na větší počet mandátů, než kolik obsadila přímou volbou – zbylé mandáty se obsazují podle pořadí na kandidátní listině (pokud strana nezíská na základě prvního hlasu voličů žádný přímý mandát, obsazuje pochopitelně pouze podle volební listiny);
3. počet přímých mandátů převyšuje počet proporčně přidělených (tzv. převislé mandáty).

3. 2. 4 Převislé mandáty a negativní váha hlasu

Zvláštním případem německého volebního systému jsou tzv. *převislé mandáty* (jinak také *přebytkové*, *přesahující* nebo *kompenzační*, *Überhangmandate*). Vzniknou ve chvíli, kdy na úrovni některé ze spolkových zemí

získá strana více přímých mandátů, než je počet mandátů, které jí přísluší podle druhých hlasů. Tyto přesahující mandáty zůstávají straně zachovány. O tento počet mandátů se pak rozšíří celkový počet poslanců Bundestagu. Při volbách v roce 1990 bylo takovýchto mandátů 6, při volbách v roce 1994 již 16 (dále viz tabulka).

Z důvodu existence tohoto prvku je německý volební systém někdy označován také jako *system dodatečných mandátů/míst (additional member system)* či jako *vyrovnávací forma* smíšeného systému (vzhledem ke korektivní povaze složky poměrného zastoupení). (Klíma, 2001, s. 47)

Počet převislých mandátů v letech 1994 – 2009

	CDU	SPD	CSU
1994	12	4	-
1998	-	13	-
2002	1	4	-
2005	7	9	-
2009	21	-	3

(zdroj: www.wahlrecht.de)

Pokud je převislý mandát uvolněn (v případě odstoupení nebo smrti poslance), již se neobsazuje. Ani jedná-li se o ostatní mandáty, doplňující volby se nikdy nekonají. Poslancem se v tom případě stává nejvýše postavený neúspěšný kandidát na zemské listině.

Na druhé straně může při přerozdělování mandátů právě díky pravidlům pro zachování převislých mandátů, kombinovaného systému dvou hlasů a uzavírací klauzule²⁵ dojít k situaci, kdy lepší volební výsledek určité strany pro ni znamená zisk méně mandátů, nebo naopak horší volební výsledek přináší více mandátů. Tento paradox německého volebního systému se nazývá *negativní váha hlasu (negatives Stimmgewicht)* a v posledních letech byl silně kritizován, protože

²⁵ Může také dojít k paradoxu uzavírací klauzule v případě, kdy strana získá méně mandátů, než jí podle počtu hlasů náleží, protože jiná strana nepřekročila uzavírací klauzuli.

odporuje Základnímu zákonu, německé ústavě. Ta říká, že volby se mají konat na principu rovného volebního práva.

Eliminaci či alespoň výrazné omezení tohoto negativního jevu při vyhodnocování výsledků voleb do Bundestagu měla podpořit také změna metody přerozdělování mandátů pomocí dělitele Sainte-Laguë v roce 2008 tím, že zredukuje počet vzniklých převislých mandátů. Po volbách v roce 2009 se však jejich počet naopak ještě zvýšil na nejvíce v historii – 24 mandátů. Poměr převislých mandátů na úhrnném počtu křesel v Bundestag se tak vyhoupl na 4 %²⁶. V souvislosti s tím tak rovněž zesilují hlasy volající po zrušení principu převislých mandátů.

V současné době se hledá řešení tohoto problému volebního systému, neboť Spolkový ústavní soud prohlásil stávající podobu německého volebního zákona za neplatnou. Vládní koalice již v loňském roce předložila návrh novely, opozice i ostatní však znovu sepsali stížnosti a Ústavní soud vrátil novelu k přepracování.

3. 2. 5 Strategické hlasování - *splitting*

Povaha německého volebního systému napomáhá vytváření stabilních a předvídatelných koalic. Koalice dvou politických stran se stala standardní formou vlády v německém politickém systému. Důležitou roli v tomto procesu hraje možnost dvou hlasů, která umožňuje tzv. strategické hlasování²⁷. Voliči mohou dát v nominální volbě hlas kandidátovi z jiné politické strany, než pro kterou hlasovali v úrovni kandidátních listin, a naopak. Vedle skupiny voličů, kteří dají v obou volbách svůj hlas stejné politické straně, existují ještě dvě další voličské skupiny. V první z nich je volič stoupencem silné politické strany, která má vysokou šanci uspět ve volbách. Volič si je vědom pravděpodobného vítězství této strany a tak dá svůj hlas v proporční volbě malé straně, potenciálnímu koaličnímu partnerovi. Jeho nominální volbu lze označit za tzv. upřímné hlasování a volbu v úrovni kandidátních listin za strategické hlasování. Druhou skupinou jsou voliči preferující

²⁶ Pro představu – 4 % mandátů odpovídají asi 1,75 mil. hlasů (SRN má 81,8 % obyvatel, z toho oprávněných voličů v den volby v roce 2009 přibližně 62,2 mil.).

²⁷ rozdělení hlasů mezi různé politické strany, tzv. *splitting* (Woyke, 1998, s. 260)

malé stran, např. FDP. U těchto voličů je typická strategická volba v nominální úrovni, kde volí kandidáta velké politické strany blízké preferované malé straně (schopné s ní vytvořit koalici) a v proporční volbě kandidátních listin volí svoji preferovanou malou politickou stranu.

Pravidelná relativně vysoká volební účast při volbách do německého Bundestagu vypovídá o tom, že voličům možnost strategického hlasování plně vyhovuje. Volič může uplatnit jak logickou volbu, tak volbu podle svého svědomí, aniž by jeho hlas propadl. (Cabada, Ženíšek, 2003, s. 73)

3. 3 VOLBY DO BUNDESTAGU V LETECH 1994 - 2009

3. 3. 1 Volby do Bundestagu 1994

Výsledkem voleb do pořadí 13. Bundestagu bylo těsné potvrzení stávající černo-žluté²⁸ vládní koalice (CDU/CSU s FDP). Přispělo k němu předvolební vyjednávání. FDP totiž podle průzkumů těsně před volbami hrozilo, že by nepřekročila pětiprocentní uzavírací klauzuli. Tehdejší kancléř Helmut Kohl jí proto nabídl příslib třech přímých mandátů za to, že v budoucnu vytvoří koalici s CDU/CSU. Tato skutečnost je politology označována jako přechod od zavedeného stranického *systemu dvou a půlté strany* k tzv. *systemu dvoublokovému* („půltou“ stranou byla tradičně FDP, novou bipolární strukturu tvořily na jedné straně CDU/CSU s FDP, na druhé straně SPD se Zelenými).

Tyto volby byly významné také tím, že Strana demokratického socialismu (PDS, dnes Levice) sice nedosáhla pětiprocentní klauzule, ale podařilo se jí získat čtyři přímé mandáty, a mohla se tak také účastnit přerozdělování mandátů. Tato postkomunistická strana má však v podstatě nulový koaliční potenciál.

²⁸ Německé politické strany tradičně označovány těmito barvami: černá pro CDU/CSU, červená SPD, zelená pro Alianci 90/Zelené, žlutá pro FDP a fialová pro PDS (později Levice).

Sestavení vlády bylo možné také díky zvýšenému počtu převislých mandátů. CDU jich získala celkem 12, SPD pak 4.

Volby do Bundestagu v roce 1994

parlamentní strana / hnutí / koalice	CDU/CSU	SPD	Aliance 90 /Zelení	FDP	PDS
získané hlasy (v %)	41,4	36,4	7,3	6,9	4,4
počet mandátů	294	252	49	47	30

volební účast	79,0 %
celkový počet mandátů	672

(zdroj: www.wahlrecht.de)

3. 3. 2 Volby do Bundestagu 1998

Volby do Bundestagu v roce 1998

parlamentní strana / hnutí / koalice	SPD	CDU/CSU	Aliance 90 /Zelení	FDP	PDS
získané hlasy (v %)	40,9	35,1	6,7	6,2	5,1
počet mandátů	298	245	47	43	36

volební účast	82,2 %
celkový počet mandátů	669

(zdroj: www.wahlrecht.de)

Volby v roce 1998 do 14. Bundestagu znamenaly ukončení šestnáctileté vlády koaličních stran CDU/CSU s FDP. Namísto toho se vytvořila červeno-zelená vládní koalice SPD a Aliance 90/Zelení. SPD přitom jako jediná získala také převislé mandáty (celkem 13).

Neúspěch předešlých vládních stran byl relativně citelný (CDU/CSU se poprvé od roku 1949 dostala pod hranici 40 %, pro FDP to byl druhý nejhorší výsledek vůbec). Naopak strana PDS si oproti minulým volbám polepšila a poprvé získala frakční statut v německém Bundestagu tím, že těsně překonala hranici pěti procent.

3. 3. 3 Volby do Bundestagu 2002

Volby do Bundestagu v roce 2002

parlamentní strana / hnutí / koalice	SPD	CDU/CSU	Aliance 90 /Zelení	FDP	PDS
získané hlasy (v %)	38,5	38,5	8,6	7,4	4,0
počet mandátů	251	248	55	47	2

volební účast	79,1 %
celkový počet mandátů	603

(zdroj: www.wahlrecht.de)

Před volbami v roce 2002 se snížil minimální počet přidělovaných poslaneckých křesel na 598. Tyto v pořadí již patnácté volby do Bundestagu se odehrály ve znamení dramatického souboje představitelů dvou hlavních politických stran v Německu – SPD obhajovala svoji vládní pozici vzešlou z minulých voleb v roce 1998 a v čele s Gerhardem Schröderem nakonec dokázala vítězství těsně obhájit před CDU/CSU. Za relativně vysoké volební účasti (79,1 %) činil rozdíl mezi první a druhou nejúspěšnější stranou pouhých 6027 hlasů. (Cabada, Ženíšek, 2003, s. 73-74)

K vítězství sociálních demokratů výrazně přispěl fakt, že jim pokračování v koaliční spolupráci přislíbili Zelení. Někteří voliči Zelených tak využili strategické volby a volili v jedné z úrovní případného koaličního partnera. Sociální demokraté a Zelení si tak ve volbách vzájemně napomohli. Aliance 90/Zelení se umístila na třetím místě.

Svobodným demokratům naopak uškodilo, že v tomto směru nedali jasně najevo, se kterou politickou stranou by chtěli spolupracovat a skončili na čtvrtém místě. K vítězství SPD nakonec napomohl i neúspěch PDS (Strana demokratického socialismu, budoucí Die Linke neboli Levice), která tentokrát pětiprocentní klauzuli již nepřekročila a získala pouze dva přímé mandáty v jednomandátových volebních obvodech.

Převíslé mandáty získala opět SPD (4) a CDU jeden mandát. Naopak ani jedna z těchto dvou nejsilnějších německých parlamentních stran poprvé od roku 1949 nepřesála zisk 40 % hlasů.

3. 3. 4 Předčasné volby do Bundestagu 2005

Volby do Bundestagu v roce 2005

parlamentní strana / hnutí / koalice	CDU/CSU	SPD	FDP	PDS	Aliance 90 /Zelení
získané hlasy (v %)	35,2	34,2	9,8	8,7	8,1
počet mandátů	226	222	61	54	51

volební účast	77,7 %
celkový počet mandátů	614

(zdroj: www.wahlrecht.de)

Další volby do Bundestagu se měly konat v roce 2006, došlo k nim však o rok dříve. Předčasné volby byly vyhlášeny na základě proher vládních sociálních demokratů a Zelených v zemských volbách. V reakci na to předseda sociálních demokratů vyvolal hlasování o vyslovení důvěry vládě, které vedlo k rozpuštění Bundestagu prezidentem Köhlerem a vyhlášení předčasných voleb v roce 2005.

Do této doby fungoval volební systém do Bundestagu velmi dobře - vznikaly relativně stabilní a programově blízké koaliční vlády. Pád vlády v roce 2005 byl proto dalším významným mezníkem v novodobé historii Německa.

Tyto volby těsně vyhráli křesťanští demokraté, kteří získali o jedno procento hlasů více než druzí sociální demokraté. Na třetím místě se umístila FDP před čtvrtou Levicovou stranou (PDS), která obdržela překvapivě vysoké procento hlasů. To bylo jedním z důvodů, proč CDU nemohla s FDP vytvořit vládní koalici.

Vznik tzv. velké koalice CDU/CSU a SPD byl z programového hlediska nevyhnutelný, mnohými chápáný jako nouzové řešení. Byla to první vláda Angely Merkelové, první kancléřky v historii Německa.

3. 3. 5 Zatím poslední volby v roce 2009

Volby do Bundestagu v roce 2009

parlamentní strana / hnutí / koalice	CDU/CSU	SPD	FDP	Levice (PDS)	Aliance 90 /Zelení
získané hlasy (v %)	33,8	23,0	14,6	11,9	10,7
počet mandátů	239	146	93	76	68

volební účast	70,8 %
celkový počet mandátů	622

(zdroj: www.wahlrecht.de)

Výsledkem zatím posledních voleb do 17. Bundestagu v roce 2009 byla druhá „černo-žlutá“ vláda Angely Merkelové, v níž se koaličním partnerem CDU/CSU stala liberální FDP. Poprvé v historii Německa kancléř vyměnil koaličního partnera během dvou po sobě jdoucích volebních období.

Obě předešlé vládní strany si tentokrát pohoršily – pro CDU/CSU to byl opět nejhorší výsledek od roku 1949, SPD tak malého procenta hlasů nedosáhla dokonce ještě nikdy. Také volební účast byla se 70,78 % nejnižší v historii spolkové republiky. Počet převislých mandátů byl na druhé straně rekordně nejvyšší – všech 24 křesel napomohlo CDU/CSU k vytvoření většinové koalice.

Poslanecké mandáty se poprvé přerozdělovaly podle metody Sainte-Laguë, která však bohužel zvýšení počtu dodatečných mandátů nezabránila. Volební výsledky proto vyvolaly nové protesty proti německému volebnímu systému do Bundestagu, především ze strany opozice. Disproporcionalita a nejvyšší fragmentace od roku 1994 byly způsobeny zvyšujícími se zisky Levicové strany a Zelených. Stížnosti na disproporční efekt této volební soustavy následně uznal Spolkový ústavní soud za oprávněné a vláda musí novelu volebního zákona co nejdříve přepracovat.

Příští volby jsou zatím naplánovány na podzim 2013.

4. KOMPARACE VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PČR A BUNDESTAGU SRN

4.1 SHRNUTÍ CHARAKTERISTIK OBOU VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

Schéma volebních systémů do PS PČR a Bundestagu SRN

		ČESKÁ REPUBLIKA	NĚMECKO		
Volební právo		aktivní od 18 let pasivní od 21 let; možnost volit na zastupitelských úřadech ČR	aktivní i pasivní od 18 let; korespondenční volba		
Klasifikace volebního systému		listinný poměrný	personalizovaný poměrný		
Počet mandátů		200	598:	299	299
Volební obvody	počet	14		299	1
	křesla	5-25		1	299
	průměr křesel	14,3			
Forma kandidatury		vázané kandidátky		individuální	přísně vázané regionální kandidátky
Forma hlasování		volba kandidátky (4 preferenční hlasy)	2 hlasy:	volba osoby	volba kandidátky
Rovina přerozdělování křesel		vícemandátový obvod		jednomandátový obvod	celostátní úroveň

Technika přerozdělování křesel	klauzule pro jednu stranu 5 %, pro koalici dvou stran 10 %, koalice 3 stran 15 %, koalice 4 a více stran 20 %; d'Hondtův dělitel	strana musí celostátně překročit 5% klauzuli nebo získat 3 přímé mandáty; každé stranické křeslo je přiděleno regionálním kandidátkám; pro každou proceduru dělitel Sainte-Laguë; jednomandátové volební obvody (stranický mandát v jednomandátových volebních obvodech odečten z kontingentu strany)
---	--	---

(zdroj: Chytilík a kol., 2009, s. 325 a 340)

4. 2 VÝHODY A NEVÝHODY OBOU VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

4. 2. 1 Proporcionalita

Nejprve se ptáme, který z těchto dvou volebních systémů vede k parlamentu, jehož politické složení lépe odráží procentuální složení voličů. Mají přitom právo volit či být voleni všichni občané daných zemí? Aktivní volební právo je v obou případech od 18 let, u voleb do Poslanecké sněmovny PČR se věková hranice pro pasivní volební právo posouvá o tři roky na 21 let. Čeští občané pak mohou volit i ze zahraničí (na rozdíl od voleb do Senátu), avšak pouze na zastupitelských úradech, zatímco němečtí občané žijící v zahraničí mají již od roku 1956 možnost tzv. korespondenční volby.

Proporčnost výsledků voleb ovlivňuje jako jedna z proměnných tzv. uzavírací klauzule, která je v obou státech zavedena shodně jako pětiprocentní a v obou volebních systémech funguje přibližně stejně dobře (zamezuje přílišné fragmentaci stranického systému). V Německu ovšem platí výjimka pro politické strany národnostních menšin, na něž se tato uzavírací klauzule nevztahuje. Další odlišností od českého volebního systému je, že pro volby do Bundestagu nebyla zavedena

tzv. aditivní klauzule pro koalice stran. Ta je v českém volebním systému dokonce stoupající tak, aby vytváření koalic nebylo pro malé strany příliš výhodné.

Na tomto místě je důležité připomenout, že volební systém do Poslanecké sněmovny PČR i volební systém do Bundestagu SRN jsou v zásadě oba systémy s proporcími účinky (přestože německý systém bývá řazen mezi smíšené systémy). Míra proporcionality volby je přitom u obou volebních systémů na poměrně vysoké úrovni. V českém prostředí má volič k dispozici jeden hlas (a čtyři preferenční hlasy), v německém prostředí může volič využít dvou hlasů (jeden osobnosti, druhý straně), přičemž důležitější je druhý hlas.

Přesto by se dalo říci, že v České republice je míra disproportních účinků volebního systému poněkud větší než u voleb do německého Bundestagu. Existuje zde totiž problém tzv. propadlých hlasů (když volíme strany, které však nepřekročí pětiprocentní hranici celkového zisku hlasů a nedostanou se do zákonodárského sboru). Kromě voleb v roce 2006 byl poměr propadlých hlasů při každých volbách více jak 10 % platných hlasů. To znamená, že čeští voliči nevolí příliš strategicky. Pravděpodobně proto, že málo rozumí významu uzavírací klauzule. To lze vysvětlit tím, že český volební systém nemá tak dlouhou tradici jako německý a voliči s ním ještě nemají tolik zkušeností. Vznik vysokého podílu propadlých hlasů má za následek znevýhodnění malých stran (ty jsou odrepresentovány a naopak velké strany nadrepresentovány).

Stejně tak změna počtu a velikosti volebních obvodů pro volby do Poslanecké sněmovny PČR z roku 2002 má za následek podrepresentaci malých stran (především těch, které získají jen těsně nad 5 % hlasů). Obecně totiž převažuje trend, že s velikostí obvodu stoupá proporcionalita výsledku. Německý volební systém kombinuje volbu osob v jednomandátových volebních obvodech s volbou kandidátek na úrovni spolkových zemí. Tím je kromě vysoké míry proporcionality navíc zajištěno rovněž dobré zastoupení teritoriální a je přitom zároveň brán ohled i na federalistický princip státu.

Spravedlivost zastoupení je pro většinu lidí rozhodujícím požadavkem při hodnocení volebních systémů. Právě poměrná reprezentace se stará o to, aby se hlasy rozdělovaly na křesla ve spravedlivém „poměru“. Na druhé straně je poměrné zastoupení také předmětem kritiky. Vyčítá se mu jednak, že umožňuje nadměrnou fragmentaci systému stran, jednak, že je málo citlivé či zcela necitlivé k požadavku schopnosti vládnutí, tedy potřebě akceschopné vlády. (Vlády musí totiž často být koaliční. Znamená to ale, že jsou horší?) (Sartori, 2011, s. 70)

Problém, se kterým se potýká německý volební systém, jsou tzv. převislé mandáty v souvislosti s tzv. negativní vahou hlasu. To je také důvod, proč Německu v současnosti chybí platný volební zákon, neboť ho Spolkový ústavní soud prohlásil za protiústavní (odporuje zásadě rovného volebního práva). I přes tyto aktuální problémy je však německý volební systém do Bundestagu odborníky stále velmi kladně hodnocen pro svou vysokou míru proporcionality v kombinaci s dobrými účinky na stabilitu stranického systému. Ze stejného důvodu se i já domnívám, že je tento volební systém zdrojem možné inspirace pro volební systém do Poslanecké sněmovny ČR.

4. 2. 2 Stabilita a akceschopnost vlády

Německý volební systém do Bundestagu patří k systémům s poměrně dlouhou tradicí. Tento personalizovaný poměrný systém zde byl zaveden v reakci na historické události a ve světě je zastoupený jen ojediněle (např. na Novém Zélandě). A až do nedávné doby fungoval téměř bezproblémově.

Tento systém je ceněn především proto, že jeho pětiprocentní uzavírací klauzule zabraňuje malým politickým stranám vstup do Bundestagu. K tomu přispívá, že ho němečtí voliči z velké části již dobře znají. Vědí, jak funguje a podle toho odevzdávají své hlasy.

Počet parlamentních stran je proto relativně malý a politické síly se více koncentrují do několika celostátních politických stran. Německý Bundestag tak není příliš

fragmentován a umožňuje vznik stabilních koaličních vlád, které mají poměrně solidní, stálou a homogenní většinu v parlamentu.

Německý stranický systém má bipolární dvoublokovou strukturu a koaliční vlády jsou dobře předvídatelné a akceschopné. Stabilita systému však souvisí i s dalšími prvky německého politického systému. Výrazně jí napomáhá například tzv. konstruktivní vyjádření nedůvěry (když chce opozice v parlamentu odvolat vládu, tzn. hlasovat o nedůvěře, musí zároveň s tím říct jméno osoby, která nahradí stávajícího kancléře, takže alternativa musí být připravená před tím, než dojde k odvolání vlády). Politická situace je mnohem stabilnější, když nemůže nastat bezvládní.

Celkově je německý personalizovaný poměrný systém experty hodnocen jako úspěšný a vzorový například také proto, že respektuje politické menšiny a přesto zabraňuje roztržitému stranickému systému (Schmidt, 2008, s. 51, překlad autorky).

Naproti tomu česká vláda bývá nestabilní a má potíže se svou akceschopností. Mnohokrát vytváří pouze těsné vládní většiny (nebo dokonce menšiny), jejichž podpora v parlamentu je nejistá. Příčiny by se nechali hledat mimo jiné také u volebního systému do Poslanecké sněmovny PČR. Tento systém totiž nahrává menším stranám a je nutné vytvářet velké koalice. Velké strany bývají nesoudržné, snadno se štěpí a stranický systém je nestabilní. Může navíc dojít k patovým situacím tak jako po volbách v roce 2006. Dalším důsledkem volebního systému je také skutečnost, že poslance podřizuje stranickým aparátům a umožňuje dostat se do parlamentu i neschopným lidem. (Heidler, 1990, s. 5)

4. 2. 3 Strategické hlasování

Volební systém má vliv také na chování voličů, kteří mají u německého volebního systému možnost hlasovat nejen upřímně, ale i takticky a efektivně tak využít své dva hlasy – buďto nezávisle na sobě (danému kandidátovi a straně, se kterou

sympatizují), nebo racionálně a strategicky (na základě znalosti fungování volebního systému a veřejných předvolebních dohod stran o budoucích koalicích).

Giovanni Sartori (2011, s. 31-32) se domnívá, že německý volební systém do Bundestagu je příliš složitý a jeho voliči mu stále ne úplně rozumí (že je pro rozdělení křesel zásadní druhý hlas) a místo toho si myslí, že v něm vyjadřují svou druhou preferenci. Trend však naznačuje, že počet voličů, kteří hlasují strategicky, se stále zvyšuje.

4. 2. 4 Personalizace volby

O německém volebním systému do Bundestagu se mluví jako o personalizovaném poměrném systému, neboť se zde volí se jak jednotliví kandidáti (z 50 %), tak strany (z 50 %), takže to víc personalizuje politiku. Lidé se mají víc s kým identifikovat, což je chápáno jako velká přednost této volební soustavy.

Na druhé straně je kritizováno, že u druhých hlasů jsou voliči u kandidátek omezeni na osobnosti na stranických listinách i na pevně stanovené pořadí kandidátů na nich. Tím je porušována zásada přímého volebního práva. Jako podobně problematická se jeví skutečnost, že přestože určitý kandidát neuspěje v jednomandátových volebních obvodech (není zvolen prvními hlasy), bývá „pojištěn“ umístěním na kandidátce, a může tak získat mandát. Kandidát občany nezvolený se pak stává jejich zástupcem. (Schmidt, 2008, s. 52-53)

Český poměrný volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu na druhé straně je založen pouze na kandidátních listinách, což znesnadňuje volbu osob a nedává tak poslanci žádnou odpovědnost vůči jeho voličům. Ti v poslední době stále více využívají alespoň možnosti udělit až čtyři preferenční hlasy. V roce 2002 tak bylo zvoleno 12 poslanců, v roce 2006 6 poslanců a v roce 2010 již 46²⁹, což odpovídá necelým 25 % všech poslaneckých křesel (Balík, 2010, s. 172) oproti 50 % mandátů při volbách do německého Bundestagu.

²⁹ Někdy proto v médiích volby v roce 2010 označovány za „kroužkovací revoluci“.

Podle *Giovanni Sartorih* (2011, s. 32) je skutečnou předností německého systému to, že „personalizuje“ volební rozhodnutí voliče úspěšněji a s menšími riziky než preferenční hlasování s kandidátkami v poměrném systému.

Ne-/výhody volebních systémů do Poslanecké sněmovny PČR a Bundestagu SRN

	Česká republika	Německo
Proporcionalita	velká	větší
Teritoriální zastoupení	menší	větší
Personalizace	menší	větší
Stabilita vlády	menší	větší
Jednoduchost systému	větší	menší

(zdroj: autorka na základě analýzy)

4. 3. MOŽNOSTI ÚPRAV ČESKÉHO VOLEBNÍHO SYSTÉMU

4. 3. 1 Nevydařená volební reforma 2009

Jak píše *Jakub Šedo* ve svém příspěvku *Reforma volebního systému v ČR – 20 let diskusí* (2009, s. 143), diskuse o volebních reformách, jejich potřebě, oprávněnosti, účelnosti a obecně o směřování k nebo proti vyšší reprezentativnosti voleného orgánu jsou vlastní mnoha zemím. Česká republika není výjimkou, úvahy o změně volebního systému jsou téměř permanentní. Zatím se však žádnou z nich prosadit nepodařilo. O plánovaných, avšak zdaleka ne uskutečněných úpravách z let 1998 – 2002 jsme se již zmiňovali. *Tomáš Lebeda* označuje tuto změnu volebního zákona v ČR za zmařený pokus o volební reformu.

Od patového výsledku voleb do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2006 se znovu rozběhly diskuse o možné volební reformě. Počítalo se u ní však se zřetelně odlišnými cíli, než které měly přispět k zajištění větší vládní stability koncem

devadesátých let. České volební inženýrství opustilo myšlenku „trestání“ malých stran ve prospěch umělého zvýšení rozdílu mezi první a druhou nejsilnější stranou. Do jisté míry se tak zde projevil zájem malých politických stran (které jsou v situaci volebního patu důležité jako koaliční partneři), neboť zvýšení proporcionality výstupu voleb bylo součástí koaliční dohody ODS, KDU-ČSL a SZ.

Kromě návrhů na lichý počet volených poslanců se objevilo celkem na devět různých projektů změn. Inspirace se hledala například u Polska, Itálie a KDU-ČSL přišla dokonce s nápadem aplikace německého volebního systému dvou hlasů. Nakonec se vybíralo ze tří základních variant volební reformy, která měla za cíl opatření, vedoucí především ke zvýšení odstupu první strany před druhou, a tím usnadnění sestavování vládní většiny (Chytilík a kol., 2009, s. 313):

1. tzv. **skotská varianta**: V současných 14 volebních krajích by se nově přidělovalo 175 křesel, přičemž vyšší proporcionality by se dosáhlo zavedením dělitele Sainte-Laguë (zisky stran se dělí čísly 1, 3, 5, 7 atd.). I přes pokles průměrné velikosti volebního kraje by bylo pro malé strany zřetelně jednodušší získat v každém volebním obvodu alespoň jeden mandát. K posílení nejsilnější strany by sloužilo přidělení 25 mandátů na celostátní úrovni za použití d'Hondtova dělitele (1, 2, 3, 4 atd.) pro nejsilnější stranu a pro ostatní strany dělitele Sainte-Laguë (případně dělitele dánského – 1, 4, 7, 10, který by nejsilnější stranu zvýhodnil ještě více).
2. tzv. **nizozemská varianta**: Distribuce mandátů by probíhala na celostátní úrovni pomocí d'Hondtova dělitele, mandáty by posléze byly rozděleny do volebních obvodů. Tak by bylo rozděleno 190-200 mandátů v závislosti na zisku vítěze. Zbytek mandátů by připadl právě vítězné straně³⁰.

³⁰ Platilo by přitom, že zisk mandátů nejsilnější strany by byl tzv. degresivní – čím více hlasů by vítězná strana získala, tím méně dodatečných mandátů by jí připadlo (max. 10). Vychází se přitom z úvahy, že s rostoucím ziskem hlasů by klesala obtížnost sestavování vlády. (Chytilík a kol., 2009, s. 314)

3. tzv. *řecká varianta*: Tato varianta by nakonec posouzena jako nejvhodnější. Její podstatou bylo snížení počtu volebních obvodů pro distribuci mandátů na 8 obvodů, kandidátní listiny ovšem měly být nadále sestavovány na krajské úrovni. Mandáty získané v rámci volebních obvodů by byly následně rozděleny mezi kandidátní listiny z příslušného volebního kraje). Náskok vítězné strany by byl zajištěn návratem k volební kvótě Hagenbach-Bischoff, případně Hareovou metodou. Neboť by tímto způsobem nebyly přiděleny všechny mandáty, připadly by zbylé mandáty ve druhém skrutiniu na celostátní úrovni právě nejsilnější straně.

Hlavní otázka, která byla při zveřejnění volební reformy v únoru 2009 skloňována, spočívala v pochybnostech nad jejím souladem se „zásadou poměrného zastoupení“, kterou vyžaduje Ústava ČR. Nový volební systém se totiž dostal „do podezření“, že se na místo systému poměrného jedná o systém smíšený. Za kombinovanou variantu volebního systému ji po teoretickém přezkoumání považuje také *Tomáš Lebeda* (in Mlejnek, 2010, s. 172-173), neboť by se pomocí většinového systému přerozdělovalo více než 5 % celkového počtu mandátů.

Tzv. řecká varianta volební reformy však byla nepochybně velice zajímavým a podnětným pokusem, který by na jedné straně vylepšil zastoupení malých parlamentních stran a zároveň zvýhodnil vítěze voleb. Plánovaná volební reforma nakonec bohužel ztroskotala spolu s pádem koaličního kabinetu Mirka Topolánka. (Lebeda, in: Mlejnek, 2010, s. 159)

4. 3. 2 Aktuální diskuse o změnách

Vývoj událostí na české politické scéně (např. existence devíti vlád za posledních třináct let) je důkazem, že u nás chybí podmínky pro utváření pevné exekutivy. Stále znovu se tedy objevují hlasy, které připomínají plánovanou změnu volebního zákona z roku 2009 či nové návrhy.

Usiluje se zejména o prosazení prvků většinového systému, od něhož se očekává stabilizace politického systému. Důvod, proč se majoritní systém nezavedl již v roce 1990, byla skutečnost, že by mohlo dojít k poškození etnických menšin. Tehdy se tedy takový systém nehodil. Například *Jan Heidler* (1990, s. 14-15) však vedle jiných již v tomto roce doporučoval nezavádět poměrné zastoupení listin ani jako prozatímní systém, neboť jakmile je jednou tento systém zaveden, je velmi obtížné se ho zbavit. Do parlamentu se tak totiž dostane pravděpodobně více stran, z nichž si ty menší při diskuzi o zavedení většinového nebo smíšeného systému uvědomí, že by to pro mnohé z nich znamenalo ztrátu mandátu, a to jim samozřejmě nevyhovuje.

Velkou příležitostí ke změně představoval rok 1995, kdy byl vytvořen nový volební zákon. Nakonec však téměř žádné úpravy nepřinesl. Další nadějí na přiblížení se většinovému systému byla volební reforma z let 1998 – 2002, ve které se plánovalo mimo jiné zmenšení volebních obvodů a zvýšení jejich počtu. Problematické při změně volebního zákona je však, že zásada poměrného zastoupení pro volby do Poslanecké sněmovny je zakotvena v Ústavě a její změna by byla nesnadná).

K navrhovaným změnám, které by mohly vést k větší personalizaci a snazšímu vytváření vládních většin, patří zejména zvětšení počtu volebních obvodů. Odstraněna by měla být také jejich nestejná velikost. (*Jan Outlý* vidí potřebu český volební systém ujednotit. V současnosti mají voliči ve všech volebních obvodech vždy stejný počet preferenčních hlasů.) Poslanci před krátkým časem neschválili zvýšení počtu preferenčních hlasů na šest.

Dále je kritizována příliš vysoká aditivní klauzule pro koalice stran. V nedávné době se však objevila také například občanská výzva, která navrhuje přímou volbu poslanců v roce 2014, nebo tzv. pozitivní a negativní hlasy (díky nimž by bylo možné zvolit určitého kandidáta pomocí menšího počtu hlasů). Nutno podotknout, že pravděpodobně všechny snahy o změnu vyplývají zároveň z velké míry ze značné nespokojenosti s celkově nízkou úrovní politické kultury u nás.

Je v zájmu České republiky a její budoucí dlouhodobé vládní stability výrazně upravit systém voleb do Poslanecké sněmovny tak, aby stačilo okolo 40 % voličských hlasů k získání nadpoloviční většiny poslaneckých křesel, což by usnadnilo utvoření akceschopné vlády. Miroslav Novák již v roce 2004 předpovídal, že pokud se nic nezmění, bude stávající situace nahrávat KSČM, která je jedinou českou relevantní stranou, která se od prvních svobodných parlamentních voleb v roce 1990 neúčastnila vlády (Lebeda, Novák, 2004, s. 343). Nutno dodat, že například výsledek posledních krajských voleb v letošním roce potvrzuje, že obliba komunistické strany u nás se skutečně zvyšuje.

Donedávna fungoval volební systém do německého Bundestagu relativně dobře, proto se při jeho komparaci s českým prostředím nabízí otázka, zda by bylo možné zavést pro volby do Poslanecké sněmovny PČR také personalizovaný poměrný systém a k jakým výsledkům by vedl. Matematické propočty a statistiky by nám přitom mohly mnohé napovědět. Co však předvídat nemůžeme, jsou různé nečekané nežádoucí důsledky.

Personalizovaný poměrný systém byl v nedávné době zaveden například na Novém Zélandu, kde byl předtím více než 100 let praktikován systém většinový. Po prvních volbách po zavedení nového systému zavládlo u nemalé části občanů rozčarování. Jedna z parlamentních stran si totiž nakonec zvolila jiného koaličního partnera, než v předvolební soutěži slibovala. To bylo v rozporu s dosavadní politickou kulturou, která vycházela z normativního očekávání, že stranické složení vlády je determinováno volbami a nikoliv povolebním vyjednáváním v parlamentu. (Klíma, 2001, s. 95)

Dále je třeba uvědomit si, že k dobrému fungování volebního systému přispívají i další prvky politického systému. Tak jako na německém příkladu kupříkladu konstruktivní vyjádření nedůvěry konkrétně napomáhá stabilitě vlády. V Německu by se tedy nemohlo stát to, co v České republice v roce 2009, kdy Poslanecká sněmovna na podnět Jiřího Paroubka vyjádřila nedůvěru Topolánkově vládě v době předsednictví ČR Evropské unii, avšak neměla připravenou jinou alternativu.

Vzniklo tak bezvládní, které nahradila až úřednická vláda. Takový scénář by se v Německu stát nemohl.

4. 4 MOŽNOSTI ÚPRAV NĚMECKÉHO VOLEBNÍHO SYSTÉMU

Německý volební systém aktuálně neurčuje žádný platný volební zákon. Spolkový ústavní soud nedávno rozhodl o jeho neplatnosti v souvislosti s negativní vahou hlasu (viz výše). Koalice křesťanských demokratů (CDU) a liberálů (FDP) vedla s opozicí spor především o dodatečné mandáty, které v Německu nahrávají velkým stranám a upozadují menší strany. Protože se parlamentní strany nedohodly, koaliční vláda minulý rok sama prosadila novelizaci volebního zákona. Opoziční sociální demokraté (SPD), Zelení a řada občanů vzápětí podali stížnost k Ústavnímu soudu v Karlsruhe. Ten opakovaně rozhodl o protiústavnosti některých částí BWG, proto musí vláda nyní najít jiné řešení.

CDU/CSU se snaží prosadit většinový systém. Ten však v Parlamentu nepodpoří menší strany, protože by pro ně byl nevýhodný.

Negativní váze hlasu by bylo možné zabránit, pokud nebudou vznikat převislé mandáty. Spolkový ústavní soud se proto zabýval také problematikou převislých mandátů a možnosti jejich zrušení. Převislé mandáty v posledních letech pomáhají vládním stranám při vytváření vládních koalic a není možné je snadno zrušit, protože strany mají ze zákona nárok na přímé mandáty, které získala nad rámec druhých hlasů. Za protiústavní považuje především ty, při kterých vzniká negativní váha hlasu.

Zvažuje se několik možností řešení, která by bylo možné provést, aniž by se německý volební zákon zásadním způsobem změnil. Převislým mandátům by mohlo být zabráněno například tak, že by se nevytvářely kandidátní listiny pro jednotlivé volební obvody, nýbrž na celospolkové úrovni.

Wichard Woyke dále navrhuje zavést možnost více preferenčních hlasů, aby měli občané možnost změnit předložené listiny. Zlepšilo by to identifikaci občana se státním pořádkem a zvýšilo stabilitu politického systému v časech krize (Woyke, 1998, s. 260-261, překlad autorky).

Úprava německého volebního zákona je vzhledem k jeho momentální neplatnosti nezbytná a také urgentní, neboť příští volby se konají již příští rok, na podzim roku 2013.

Závěr

Volební systém je významným prvkem politického systému. Jeho hodnocení se neobejde bez zkoumání tohoto kontextu, do kterého je daný volební systém zasazen v konkrétní zemi, ani bez posouzení jeho působení na průběh a výsledky voleb. Stejně tak i v České republice a Spolkové republice Německo jsou volební systémy jedinečnými mechanismy, které spoluvytváří charakter politických vztahů v těchto zemích.

Zpracování tohoto tématu velmi rozšířilo mé obzory a přineslo mi nejen nový pohled na průběh voleb a kvalitu demokracie v České republice a Německu. Volební inženýrství pro mne byla dosud nepoznaná vědecká disciplína, která mě překvapila svými možnostmi, komplexností a úzkými vazbami na ostatní společenskými vědami, nejen na politologii.

Během zpracování tohoto tématu jsem také narazila na různá úskalí. Jedním z nich byla například nejednotná klasifikace či pojmenování volebních systémů. Dále jsem si také uvědomila, že abych mohla učinit relevantní hodnotící závěry, bylo by třeba provést hlubší analýzy opírající se o více statistických údajů z výzkumů či samostatně aplikovat speciální měřící metody volebních srovnávacích inženýrů (např. index proporcionality apod.), které však svou odborností dle mého názoru již překračují rámec mého studijního oboru.

I tak výsledky této komparace přinesly podle mého názoru celou řadou zajímavých poznatků. Ukázalo se například, že při posuzování volebních systémů musíme rozlišovat mezi pojmy „optimální“ a „ideální“ volební systém. Jak říká *Michal Klíma* (2001, s. 94), v tom či onom prostředí, v tom či onom čase se zvýrazní více výhody či nevýhody jednotlivých volebních mechanismů. Je tudíž primárně třeba analyzovat celkové prostředí dané společnosti a návazně stanovit parametry které by měl optimální volební systém splňovat. Přitom lze sice přenést volební pravidla

z jedné země na druhou, nelze však očekávat stejné dopady na politickou realitu. Odlišné prostředí vede k odlišným důsledkům.

Má hypotéza, že smíšené systémy jako například ten německý mají potenciál být „zlatou střední cestou“ mezi ostatními volebními systémy, se mi potvrdila. Kombinované volební systémy mohou být spíše syntézou výhod, nikoli nedostatků. Domnívám se, že stejně tak se i německý volební systém do německého Bundestagu při této komparaci s českým volebním systémem do Poslanecké sněmovny PČR ukázal jako vhodnější i přes aktuální problémy s převislými mandáty a nutnost úpravy. Uplatňuje hlavní výhody obou základních typů volebních systémů: použití poměrného systému zaručuje, že se dostane šance i menším stranám (tzn. i jiným názorovým proudům ve společnosti), zatímco přítomnost většinového systému podporuje větší stabilitu vlády a propojení centrální politiky s konkrétními volebními obvody.

Český volební systém do Poslanecké sněmovny na straně druhé nenapomáhá stabilizovat českou politickou situaci, kterou charakterizuje mimo jiné nízká úroveň politické kultury a nespokojenost občanů s politiky. Na základě nasbíraných dat nelze rozhodnout, který volební systém bychom měli či mohli pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky preferovat. Existuje celá řada variant i již propracovaných návrhů, ze kterých bychom mohli znovu vyjít a zvážit je. Změnit volební systém je však tradičně velmi obtížné už jen proto, že zákonodárci jen málokdy dobrovolně mění ten volební klíč, na jehož základě byli zvoleni.

Rozbor těchto dvou stávajících volebních systémů a v nedávných letech proběhlých voleb však podle mého názoru ukazuje na mnohem podstatnější skutečnost. Totiž jak moc důležité jsou podmínky, ve kterých je ten který systém využít. Mám přitom na mysli nejen sociální či kulturní zázemí, ale i tradici a historický vývoj. Nikdy nemůžeme plně předvídat důsledky daného volebního systému v určité zemi. Každé volební inženýrství je jen teorie, která může mít v praxi naprosto odlišné vyznění (Čaloud, 2006, s. 162-163).

Volby jsou nazývány také svátkem demokracie. Ať už využíváme jakékoli volební techniky, zásadní je prosazování a uchování jejího demokratického charakteru. Voliči tedy musí mít právo odpovědně vybírat své zástupce na základě dostatečného množství informací a opakovaně rozhodovat o jejich setrvání či nahrazení v zastupitelském orgánu.

Použité zkratky

BGBI.	Spolková sbírka zákonů (<i>Bundesgesetzblatt</i>)
BWG	Spolkový zákon o volbách (<i>Bundeswahlgesetz</i>)
CDU/CSU	Křesťansko-demokratická unie/Křesťansko-sociální unie (<i>Christlich-demokratische Union Deutschlands/Christlich-soziale Union</i>)
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
FDP	Svobodně demokratická strana (<i>Freie demokratische Partei</i>)
GG	Základní zákon – ústava SRN (<i>Grundgesetz</i>)
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
PDS	Strana demokratického socialismu (<i>Partei des Demokratischen Sozialismus</i>)
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
SPD	Sociálnědemokratická strana Německa (<i>Sozialdemokratische Partei Deutschlands</i>)
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SRN	Spolková republika Německo
SZ	Strana zelených
US-DEU	Unie svobody-Demokratická unie
VV	Věci veřejné

POUŽITÁ LITERATURA

Dokumenty - právní předpisy:

Bundeswahlgesetz vom 23. Juli 1993 (BGBl. I S. 1288, 1594), zuletzt geändert durch das Gesetz vom 12. Juli 2012 (BGBl. I S. 1501)

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch das Gesetz vom 11. Juli 2012 (BGBl. I S. 1478)

Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992, Ústava České republiky, v platném znění

Vyhláška č. 233/2000 Sb., o provedení některých ustanovení zákona

č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 212/1996 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 243/1999 Sb. a zákona č. 204/2000 Sb., ve znění vyhlášky č. 80/2002 Sb., vyhlášky č. 188/2002 Sb., vyhlášky č. 401/2002 Sb., vyhlášky č. 565/2002 Sb., vyhlášky č. 251/2006 Sb., vyhlášky č. 368/2008 Sb., zákona č. 320/2009 Sb. a vyhlášky č. 442/2009 Sb.

Zákon č. 90/1995 Sb. ze dne 19. dubna 1995 o jednacím řádu Poslanecké sněmovny ve znění zákona č. 47/2000 Sb., 39/2001 Sb., 78/2002 Sb., 192/2002 Sb., 282/2004 Sb., 359/2004 Sb., 482/2004 Sb., 167/2005 Sb., 205/2006 Sb., 573/2006 Sb., 162/2009 Sb., 402/2009 Sb. a 265/2011 Sb.

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 212/1996 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 243/1999 Sb., zákona č. 204/2000 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 64/2001 Sb., zákona č. 491/2001 Sb., zákona č. 37/2002 Sb., zákona č. 171/2002 Sb., zákona č. 230/2002 Sb., zákona č. 62/2003 Sb., zákona č. 418/2004 Sb., zákona č. 323/2006 Sb., zákona č. 480/2006 Sb., zákona č. 261/2008 Sb., ústavního zákona č. 195/2009 Sb., zákona č. 320/2009 Sb. a zákona č. 195/2010 Sb.

Tištěné zdroje:

- ADAMOVIČ, K. a kol. *Politologický slovník*. Praha : C.H.Beck, 2001.
ISBN 80-7179-469-4.
- ANTOŠ, M. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde, 2008.
ISBN 978-80-7201-734-8.
- ANTOŠ, M.; WINTER, J. (ed.) *Volební systémy a volební právo – české cesty v kontextu zahraničních modelů*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. ISBN 80-85889-77-3.
- BALÍK, S. a kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. ISBN 978-80-7325-224-3.
- BERG-SCHLOSSER, D.; STAMMEN, T. *Úvod do politické vědy*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-86130-09-06.
- CABADA, L.; KUBÁT, M. a kol. *Úvod do studia politické vědy*. 2.vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-63-7.
- CABADA, L.; VODIČKA, K. *Politický systém České republiky*. Třetí, aktualizované a rozšířené vyd. Praha : Portál, 2011.
ISBN 978-80-7367-893-7.
- CABADA, L.; ŽENÍŠEK, M. *Smíšené volební systémy*. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-44-9.
- ČALOUD, D. a kol. (ed.) *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-108-6.
- DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*. Praha : VŠE, 2008. ISBN 978-80-245-1357-7.
- FIALA, P. a kol. *Politický systém Spolkové republiky Německo*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0907-1.
- FIALA, P.; HERBUT, R. a kol. *Středoevropské systémy politických stran : Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. ISBN 80-210-3091-7.
- HEIDLER, J. *Volební systémy – teorie a praxe*. Praha : Lidové noviny, 1990.
ISBN 80-7106-007-0.

- CHYTILEK, R. a kol. *Volební systémy*. Vyd. 4. Praha : Portál, 2009.
ISBN 978-80-7367-548-6.
- ISMAYR, W. *Die politischen Systeme Westeuropas*. Opladen : Leske + Budrich, 1997. ISBN 3-8252-8099-3.
- KLÍMA, M. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha : Radix, 2001. ISBN 80-86031-29-2.
- KLÍMA, M. *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : VŠE, 1999. ISBN 80-7079-095-4.
- KLÍMA, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha : Radix, 2003. ISBN 80-86031-13-6.
- KLOKOČKA, V. *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech*. Praha : Aleko, 1991. ISBN 80-85341-11-5.
- KORTE, K.-R. *Wahlen in der Bundesrepublik Deutschland*. 4. überarbeitete und aktualisierte Auflage. Bonn : Bundeszentrale für politische Bildung, 2003. ISBN 3-89331-517-9.
- KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006.
ISBN 80-86946-01-0.
- KUBÁT, M. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-92-0.
- LEBEDA, T. *Volební systémy poměrného zastoupení*. Praha : Karolinum, 2008.
ISBN 978-80-346-1523-3.
- LEBEDA, T. a kol. *Voliči a volby 2006*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2007.
ISBN 978-80-7330-126-2.
- LEBEDA, T.; NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-88-0.
- MLEJNEK, J. a kol. *Smíšené volební systémy a většiotvorné modifikace systémů poměrných*. Praha : Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1782-4.
- MRKLAS, L. (ed.) *Reforma volebního systému – změna k lepšímu nebo k horšímu? Sborník příspěvků ze semináře pořádaného sdružením CEVRO a Nadací Hannse Seidela 7. 6. 2000 v PS PČR*. Praha, 2000.
- NOHLEN D. *Wahlrecht und Parteiensystem*. Opladen : Leske und Budrich, 2004.
ISBN 3-8100-3867-9.

- NOVÁK, M. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha : SLON, 1997. ISBN 80-85850-22-2.
- ŘÍCHOVÁ, B. *Úvod do současné politologie : srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-348-2.
- SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství : zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vyd. druhé. Praha : SLON, 2011. ISBN 978-80-7419-048-3.
- SEIFERT, K.-H. *Bundeswahlrecht. Wahlrechtsartikel des Grundgesetzes, Bundeswahlgesetz, Bundeswahlordnung und wahlrechtliche Nebengesetze*. München : Vahlen, 1976. ISBN 3-8006-0596-1.
- SCHMIDT, M.G. *Das politische System Deutschlands*. München : Verlag C.H.Beck, 2007. ISBN 978-3-89331-741-7.
- SCHREIBER, W. *Handbuch des Wahlrechts zum Deutschen Bundestag. Kommentar zum Bundeswahlgesetz, unter Einbeziehung des Wahlprüfungsgesetzes, des Wahlstatistikgesetzes, der Bundeswahlordnung, der Bundeswahlgeräteverordnung und sonstiger wahlrechtlicher Nebenvorschriften*. Köln : Heymann, 2002. ISBN 3-452-25141-1.
- SONTHEIMER, K. a kol. *Grundzüge des politischen Systems Deutschlands*. Völlig überarbeitete Neuausgabe. München : Piper Verlag, 2007. ISBN 978-3-492-25148-8.
- STRMISKA, M. a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha : Portál, 2007. ISBN 80-7367-038-0.
- ŠEDO, J. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-137-6.
- WOYKE, W. *Stichwort: Wahlen. Wähler – Parteien – Wahlverfahren*. 10. aktualisierte und erweiterte Auflage. Opladen : Leske + Budrich, 1998. ISBN 3-8100-2017-6.
- ZIEMER, K. *Wahlen in postsozialistischen Staaten*. Opladen : Leske + Budrich, 2003. ISBN 3-8100-3942-X.

Elektronické dokumenty:

Bundeszentrale für politische Bildung [online]. Dostupné na www:

<<http://www.bpb.de>>. [cit. 2012-11-28].

Bundeswahlleiter [online]. Dostupné na www: <<http://www.bundeswahlleiter.de>>.

[cit. 2012-11-29].

Český statistický úřad [online]. Dostupné na www: <<http://www.czso.cz>>.

[cit. 2012-11-29].

Deutscher Bundestag [online]. Dostupné na www: <<http://www.bundestag.de>>.

[cit. 2012-11-20].

LEBEDA, T. Preferování kandidátů ve volbách do Poslanecké sněmovny. *Socioweb*

[online]. 2009, č. 1 [cit. 2012-11-07]. Dostupné na www:

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=370&lst=106>>.

ISSN 1214-1720.

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné na www:

<<http://www.mvcr.cz>>.

NĚMEC, J. Miliardář Janeček chce změnit volby do sněmovny. *Aktuálně.cz*

[online]. 2011 [cit. 2012-11-10]. Dostupné na www:

<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=754940>>.

NĚMEC, J. Poslanci přibrzdili kroužkování, volební zákon neprošel. *Aktuálně.cz*

[online]. 2011 [cit. 2012-11-07]. Dostupné na www:

<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=694810>>.

OUTLÝ, J. Volební reforma z roku 2009? Tu by měla současná vláda oprášit.

E15.cz [online]. 2011 [cit. 2012-11-22]. Dostupné na www:

<<http://euro.e15.cz/hyde-park/rozhovory/jan-outly-volebni-reforma-z-roku-2009-tu-by-mela-soucasna-vlada-oprasit-574032>>.

PEHE, J. Změna volebního systému je komplikovaný proces. 1998

[cit. 2012-11-15]. Dostupné na www:

<<http://www.pehe.cz/clanky/1998/zmena-volebniho-systemu-je-komplikovany-proces>>.

Poslanecká sněmovna České republiky [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné

na www: <<http://www.psp.cz>>.

ŠEDO, J. Reforma volebního systému v ČR – 20 let diskusí. *Evropská volební studia* [online]. 2009, roč. 4, č. 2. [cit. 2012-11-28]. Dostupné na www: <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/008/evs_4_2_4.pdf>.

ISSN 1801-6545.

Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 – 2006 [CD-ROM]. Český statistický úřad, 2008. ISBN 978-80-250-1763-0.

Volební server Českého statistického úřadu [online]. [cit. 2012-11-29]. Dostupné na www: <<http://www.volby.cz>>.

Wahlrecht.de [online]. [cit. 2012-11-27]. Dostupné na www: <<http://www.wahlrecht.de>>.

Wahlreform.de [online]. [cit. 2012-11-27]. Dostupné na www: <<http://www.wahlreform.de>>.

PŘÍLOHA

Hlavní volební systémy pro volby do parlamentu

Užití volebních systémů ve světě v roce 2004 (počet zemí a jejich podíl)

Většinový	91 států	46 %
Poměrný	72 států	36 %
Smišený	30 států	15 %
Ostatní	6 států	3 %

(zdroj: Krejčí, 2006, s. 55)

ABSTRAKT

Tato práce má za cíl provést srovnání volebních systémů do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a do německého Bundestagu. S pomocí odborné literatury jsou nejprve stručně charakterizovány základní pojmy týkající se podstaty a typů voleb, volebního práva a primární klasifikace volebních systémů. V další části je podrobně popsán volební systém do Poslanecké sněmovny PČR, jeho podoba v kontextu celého politického systému ČR, jeho vývoj a dopady na výsledky voleb za posledních dvacet let. Stejným způsobem je pak analyzován německý Bundestag. V závěru jsou porovnány výhody a nevýhody obou volebních systémů a je nastíněno, jaké jsou možnosti jejich změn.

Klíčová slova:

volby, volební systém, parlament, Bundestag, Poslanecká sněmovna, komparace

ABSTRACT

The aim of this master thesis is to compare electoral systems of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic and the Bundestag of the Federal Republic of Germany. Firstly, basic terms regarding substance and types of elections, suffrage and primary classification of electoral systems are briefly characterized with the help of literature. Secondly, electoral system of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, its form in the context of the political system of the Czech Republic as a whole, its development over time and its impact on the results of elections in the last twenty years is described in detail. Furthermore, the Bundestag of the Federal Republic of Germany is analysed in the same way, too. At the end of this thesis, advantages and disadvantages of both electoral systems are compared and their possible changes are outlined.

Keywords:

elections, electoral system, Parliament, Bundestag, Chamber of Deputies, comparison

ABSTRAKT

Das Ziel dieser Arbeit ist ein Vergleich der Wahlsysteme zum Abgeordnetenhaus des Parlaments der Tschechischen Republik und zum Deutschen Bundestag. Mithilfe der Fachliteratur werden zuerst die Grundbegriffe kurz charakterisiert wie Kern der Wahlen, Wahltypen, Wahlrecht und Grundgliederung der Wahlsysteme. Im nächsten Teil wird das Wahlsystem zum Abgeordnetenhaus ausführlich beschrieben, seine Form im Kontext des ganzen politischen Systems der Tschechischen Republik, seine Entwicklung und Auswirkung auf die Wahlergebnisse in den letzten zwanzig Jahren. In gleicher Weise wird dann der Deutsche Bundestag analysiert. Zum Schluss werden die Vor- und Nachteile beider Wahlsysteme verglichen und es wird erwähnt, wie es möglich wäre sie zu verändern.

Schlüsselwörter:

Wahlen, Wahlsystem, Parlament, Bundestag, Abgeordnetenhaus, Komparation